

OLGIERD WACLAWIK

**GMINA POLICE
ZAPRASZA**

PRZEWODNIK

OD AUTORA

Od wielu lat przemierzam różne zakątki Pomorza Zachodniego. Widziałem wiele ciekawych miejsc, ale tylko tutaj nad rzeką Gunicą w rezerwacie Świdwie zobaczyłem **zimerodka polującego na ryby**. Jest to widok, którego szybko nie zapomnisz.

Jeżeli interesujesz się architekturą, to proponuję odwiedzić **kościół w Tatyni**, gdzie znajdziesz ciekawe rozwiązanie architektoniczne w postaci jednej podpory konstrukcji dachu.

Zwolennikom aktywnego wypoczynku polecam żeglowanie po wodach Zalewu Szczecińskiego. Łopot żagli na wietrze, bryzgi fal – to niezapomniane przeżycia, których warto zaznać.

Mam nadzieję, że przedstawione w przewodniku walory przyrodnicze flory i fauny „**Zielonej Gminy Police**”, wpłyną na wzrost zainteresowania ze strony turystów z niedalekiego Szczecina i okolic.

Rozwijająca się komunikacja udowadnia, że możliwości poznania tego terenu będą nam zazdrościć nie tylko mieszkańcy innych regionów Polski, ale również i sąsiedzi z Niemiec.

W poszukiwaniu urokliwych zakątków w lasach, nad jeziorami oraz nad Odrą i Zalewem Szczecińskim, zapraszam do wspólnej wędrówki z przewodnikiem.

SPIS TREŚCI

1. Położenie geograficzne i administracyjne	str. 5
2. Komunikacja w gminie	str. 7
3. Baza noclegowa i gastronomiczna	str. 8
4. Krótki zarys historyczny	str.10
5. Wybrane daty z historii regionu	str.13
6. Wycieczki piesze – wykaz	str.14
7. Wycieczki rowerowe – wykaz	str.14
8. Wycieczki różne – wykaz	str.14
9. Szlak miejski (trasy miejskie) najważniejszych miejsc w Policach	str.15
10. Szlak pieszy - Police - Trzeszczyn - Stare Leśno – Bartoszewo	str.18
11. Szlak pieszy - Mścięcino - Dąb Bogusława X - Szczecin - Osów - Las Arkoński	str.21
12. Szlak pieszy - Tanowo - Komorze Góry - Leśno Górne – Pilchowo ...	str.22
13. Szlak pieszy - Szczecin Skolwin – Przęsocin - Dolina Siedmiu Młynów - Las Arkoński	str.23
14. Ekologiczna ścieżka rekreacyjno- dydaktyczna	str.24
15. Ścieżka dydaktyczno - turystyczna w Policach Hydriewerke Pölitz AG	str.25
16. Wstęp do turystyki rowerowej	str.27
17. Trasa rowerowa po okolicach Polic - szlakami turystycznymi Puszczy Wkrzańskiej	str.28
18. Trasa rowerowa do puszczy Wkrzańskiej	str.28
19. Rowerem wokół Wzgórz Warszawskich	str.29
20. Przez puszcę Wkrzańską, rezerwat ornitologiczny „Świdwie”, pogranicze polsko - niemieckie	str.30
21. Wyprawa rowerami wzdłuż Odry, Zalewu Szczecińskiego, granicy z Niemcami, przez Puszcę Wkrzańską	str.30
22. Znakowany szlak rowerowy „Puszcza Wkrzańska”	str.31
23. Znakowany szlak rowerowy, „Szlak parków i pomników przyrody w Powiecie Polickim” - część I	str.32
24. Międzynarodowa trasa rowerowa po regionie „Pomerania” (w tym również po Gminie Police)	str.33
25. Międzynarodowy szlak rowerowy na około Zalewu Szczecińskiego ..	str.34
26. Turystyka wodna - kajakowa, żeglarstwo	str.35
27. Wyprawa kajakiem rzeką Wkrą od Warnitz do Ueckermünde	str.36
28. Turystyka konna	str.39
29. Ośrodek jeździecki „U Ani” w Bartoszewie	str.39
30. Jeździecki klub sportowy Equus w Leśnie Górnym koło Pilchowa. Stajnia sportowa Leśno Górne	str.39
31. Gospodarstwo rolne i hodowla koni w Pilchowie	str.39
32. Hodowla koni i jazda konna w Tanowie	str.40

33. Gospodarstwo agroturystyczne - „Koński Gaj” w Tanowie	str.40
34. Wycieczka autokarem wokół Puszczy Wkrzańskiej	str.41
35. Police - gmina zielona. Walory krajobrazowe i ornitologiczne	str.46
36. Słowniczek krajoznawczy	str.52
37. Bezpieczeństwo na wycieczkach pieszych i rowerowych – uwagi autora	str.62
38. Ważniejsze cykliczne imprezy kulturalne i sportowe	str.64
39. Wykaz literatury	str.65
40. Spis map	str.66
41. Opracowania różne	str.67
42. Ważniejsze telefony	str.68

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I ADMINISTRACYJNE

Gmina Police należy do większych w województwie Zachodniopomorskim. Położona jest na Nizinie Szczecińskiej (Równinie Wkrzańskiej). Zajmuje obszar 25 142 ha i liczy ponad 42 tysiące mieszkańców. Obszar gminy podzielono na 12 sołectw (oprócz miasta Police). **Gmina Police** na północy graniczy z gminą **Nowe Warpno**, na południe ze Szczecinem i gminą **Dobra Szczecińska**, przez Roztokę Odrzańską i Odrę, na wschodzie z **gminą Goleniów**, na zachodzie, za granicą z Niemcami z powiatem **Uecker-Randow**, na terenie landu Meklemburgia - Pomorze Przednie. Gmina Police znajduje się w północno-zachodniej części województwa Zachodniopomorskiego, nad Odrą, Roztoką Odrzańską, Zalewem Szczecińskim, granicą polsko-niemiecką. Znaczną jej część zajmuje Puszcza Wkrzańska, stanowiąca doskonały teren do uprawiania wędrówek pieszych po znakowanych szlakach turystycznych, wycieczek rowerowych oraz jeździectwa. Położona na terenie gminy, nad Zalewem Szczecińskim, Trzebież, jest dużym ośrodkiem żeglarstwa, znanym w Polsce. Trzebież jest również portem pasażerskim i rybackim. To w Trzebieży szkolą się żeglarze, tu zaczynają się i kończą regaty żeglarskie, których trasy przebiegają po Bałtyku, Zalewie Szczecińskim, Jeziorze Dąbskim i Odrze. Potentatem gospodarczym Gminy Police są Zakłady Chemiczne „Police” SA, zatrudniające około 2700 pracowników, głównie mieszkańców gminy. Zakłady należą do największych producentów nawozów i bieli tytanowej w Polsce. Występujące na terenie gminy lasy Puszczy Wkrzańskiej, oraz liczne akwenty wodne, mogą stać się zapleczem turystyczno-wypoczynkowym dla mieszkańców leżącego w niedalekiej odległości Szczecina. Podobną rolę gmina może odgrywać dla sąsiednich regionów Niemiec. Trzeba również wspomnieć o roli rezerwatu ornitologicznego Świdwie, nie tylko jako miejsca pobytu lokalnego ptactwa wodnego, ale również i ptactwa przelotnego. Oprócz tego tereny leśne mogą stać się miejscem odpoczynku dla ludzi poszukujących ciszy i spokoju.

Miejscowa ludność może aktywnie uczestniczyć w społeczno - gospodarczym i kulturalnym życiu Gminy. Mieszkańcy gminy mają niewątpliwie wielką szansę zainteresować walorami i potencjalnymi możliwościami gospodarczymi i turystycznymi mieszkańców pobliskiego Szczecina oraz zachodnich sąsiadów z Niemiec.

Gmina Police leży na terenach Równiny Wkrzańskiej, która rozciąga się na południowy - zachód od polskiej części Zalewu Szczecińskiego i liczy około 340 km² powierzchni. Jej południową granicę stanowią Wzgórza Warszawskie.

Równina znajduje się na wysokości od kilkunastu do ok. 20 m. n.p.m. i jest zbudowana z grubych serii piaszczystych powstałych pod koniec epoki lodowcowej¹. Jej powierzchnię urozmaicają liczne pagórki i wały wydmore, osiągające ok. 40 m. n.p.m., zatorfione obniżenia terenu, a także rozległe kotliny wytopiskowe.

W jednej z takich kotlin znajduje się jezioro Świdwie, znany rezerwat ornitologiczny. Niektóre obniżenia są także zajęte przez płytkie jeziora: jezioro Piaski i jezioro Karpino.

- Większa część równiny Wkrzańskiej jest porośnięta borami sosnowymi, tworzącymi zwarty kompleks Puszczy Wkrzańskiej.
- Klimat równiny odznacza się największą ilością dni słonecznych i ciepłych, bezdeszczowych, a także najmniejszą liczbą dni z dużym zachmurzeniem. Natomiast pogody przymrozkowe i mroźne, są tutaj notowane najrzadziej w Polsce.
- Na równinie pojawiają się piaski i wydmy śródlądowe. Piaszczyste tereny oraz wydmy porastają murawy piaskowe i suchy bór chrobotkowy, zaś siedliska świeże, bory mieszane, dębowo-sosnowe. W drzewostanach dębowych osobliwością pomorską jest wiciokrzew pomorski. Jest to prawdziwa ozdoba lasów, piękne pnącze – nasza „liana”, jakiej nie spotkamy w pozostałych lasach Polski. Bór świeży ma runo złożone głównie z niskich krzewinek takich jak: borówka czarna, borówka brusznica, wrzos zwyczajny; oraz różne zioła, paprocie, mchy i grzyby.

---

¹Najbardziej widoczny w terenie zespół wydm stanowią „Komorze Góry” 41 m. n.p.m. i „Piaskowa Góra” 37 m. n.p.m. natomiast większe obszary torfowiskowe zalegają nad rzeczką Karpiną i w okolicach jeziora Świdwie (rezerwat ptasi). Jest tu też kilka śródleśnych jezior, które ożywiają tutejszy krajobraz, a także malownicza rzeczka Gunica płynąca w poprzek puszczy i uchodząca do Rostki Odrzańskiej. Puszcę Wkrzańską przecina z północy na południe granica pomiędzy Polską, a Niemcami.

KOMUNIKACJA W GMINIE

Gminę Police ze Szczecinem i „resztą świata” łączą dwie drogi: „115” z Nowego Warpna przez Tanowo do Szczecina i „114” z Nowego Warpna przez Trzebież, Police, również do Szczecina. Dlatego dla gminy decydującą rolę odgrywa komunikacja autobusowa przewożąca w obie strony pracujących w obu miastach, uczniów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych oraz turystów.

LINIE AUTOBUSOWE ZWYKŁE

- Nr „101” Jasienica – Plac Rodła (przez Police) 33 minuty
  - Nr „102” Police (szkoła)- Gocław (przez Skolwin) 12 minut
  - Nr „103” Zakłady Chemiczne- Głębokie (przez Tanowo) 38 minut
  - Nr „106” Police (rynek)- Głębokie (przez Leśno Górne) 25 minut
  - Nr „107” Osiedle Chemik- Plac Rodła (przez Przęsocin) 37 minut
  - Nr „109” Police (rynek)- Police(szkoła) (w dni nauki szkolnej!) 18 minut
  - Nr „111” Police (rynek)- Zajezdnia Police 18 minut
- NOCNE:
- Nr „506” Police – Pomorzany (przez Skolwin)
  - Nr „512” Zajezdnia Police- Dworzec Główny PKP Szczecin

LINIE AUTOBUSOWE POŚPIESZNE:

„F” Osiedle Chemik- Plac Rodła (tylko w dni powszednie w godzinach szczytu).

Pewnym uzupełnieniem wymienionych linii autobusowych jest linia firmy „Ever- Trans”, która prowadzi swoimi pojazdami przewóz pasażerów z „Centrum Kinga” do Nowego Warpna i do Trzebieży. Linia jest czynna od godziny 5:00 rano do 20:50 wieczorem. Ta sama firma zorganizowała przejazdy ekspresowe na trasie linii „107” i pośpiesznej „F”, 19 - osobowym, przytulnym, klimatyzowanym busem. Czas przejazdu do Szczecina trwa 25 minut.

Podobny przebieg trasy busowej ma firma „Krajan”, której busy odjeżdżają spod CHU „Kinga” do Nowego Warpna 9 razy dziennie. Funkcjonuje również linia samorządowa do Trzebieży. Rozkłady wszystkich wymienionych linii autobusowych znajdują się na przystankach. Przewóz osób na trasie Szczecin - Dworzec PKS - do Nowego Warpna prowadzi Państwowa Komunikacja Autobusowa.

Linia kolejową przebiegającą przez gminę przewozi się tylko towary. Głównie w kierunku do Szczecina, Trzebieży oraz do Zakładów Chemicznych „Police” S.A.

Do najbliższych przejść granicznych są następujące odległości: Lubieszyn – 40 km, Kołbaskowo - 40 km. Do terminali promowych: Trzebież - 15 km, Nowe Warpno - 30 km, Świnoujście - 130 km. Do najbliższych portów lotniczych: Goleniów - 55 km, Poznań - 245 km, Gdańsk - 360 km, Warszawa - 540 km.

BAZA NOCLEGOWA I GASTRONOMICZNA

NOCLEGI W GMINIE POLICE

MIASTO POLICE:

1. Hotel Dobosz – ul. Wróblewskiego, pokoje 1,2,3 - osobowe, telefon – recepcja 091 317 57 58
2. Hotel sportowy OSiR Police – ul. Siedlecka 1; 20 miejsc noclegowych, telefon - sekretariat 091 317 54 79
3. Internat Zespołu Szkół w Policach - ul. Siedlecka 6a, pokoje 3 - osobowe, wspólny ciąg sanitarny na każdym piętrze
4. Internat OSW nr 1 – ul. Kresowa 27; 30 miejsc noclegowych, istnieje możliwość wyżywienia

TRZEBIEŻ:

1. Pasat Ośrodek Wypoczynkowy – ul. Spacerowa 4; 40 miejsc noclegowych w 8 domkach (TV, węzeł sanitarny, aneks kuchenny), możliwość wyżywienia, telefon Biuro Podróży Maria: 091 433 07 67
2. Gminne Centrum Edukacji i Rekreacji – ul. Leśna 15; 70 miejsc noclegowych w 5 domkach, pokoje 2,3,4 - osobowe ze wspólnym węzłem sanitarnym, możliwość wyżywienia, telefon – sekretariat OSiR 091 317 54 79

NOCLEGI W OKOLICY:

1. Brzózki Ośrodek Konferencyjno – Wypoczynkowy - 50 miejsc noclegowych w domkach o podwyższonym standardzie z możliwością wyżywienia
2. Podgrodzie Centrum Integracji i Rehabilitacji - 55 miejsc noclegowych w 3 wolnostojących budynkach mieszkalnych, pokoje 2,3,4 - osobowe ze wspólnym węzłem sanitarnym, telefon - recepcja 091 321 97 17

BAZA GASTRONOMICZNA:

MIASTO POLICE

1. Stołówka w Białej Szkole, ul. Siedlecka 6a
2. Restauracja Anataz, ul. Wróblewskiego
3. Sprint – Bar, ul. Siedlecka 1
4. Pub Sport, ul. Wyszyńskiego 6
5. Pizzeria Palermo, ul. Wyszyńskiego 6
6. Pizzeria Quattro, ul. Wyszyńskiego 13

7. „U zbyszka”, ul. Wyszyńskiego 13
8. Akropolis Grill, ul. Wyszyńskiego, Bankowa
9. Extra Grill Bar, ul. Bankowa
10. Pizzeria Pasieka, ul. Piłsudskiego
11. Kuchnia Chińska, ul. Piłsudskiego
12. Kuchnia Chińska, ul. Wyszyńskiego
13. Restauracja Al. Toro, ul. Grunwaldzka 15
14. Klub Nauczyciela, ul. Barnima
15. Cafe MOK, ul. Siedlecka

TRZEBIEŻ

1. Tawerna Afrakta
2. Restauracja Delfin
3. Restauracja Portowa

KRÓTKI ZARYS HISTORYCZNY

Obrazy z przeszłości zanim powstały Police.

- najstarsze ślady człowieka na omawianym terenie, zostały odnalezione w okolicach jeziora Świdwie, w **Bolkowie**, badania archeologiczne zgromadziły 876 krzemiennych okazów, sprzed 8.000 lat p.n.e. Była to broń i proste narzędzia codziennego użytku. W tym czasie **osadnictwo** było rozproszone, krótkotrwałe, położone głównie wzdłuż rzek i jezior;
- natomiast początki **osadnictwa wczesnośredniowiecznego** z pierwszej połowy IX wieku występują na **Mścięcińskim Wzgórzu**. Była to osada otwarta między obecnymi ulicami Asfaltową i Dębową. Ówczesni ludzie prowadzili gospodarke rolniczą, zajmowali się hodowlą zwierząt oraz rybołówstwem. Największy rozwój grodu nastąpił pod koniec IX wieku i na początku X wieku. Gród przyczynił się do powstania Polic;
- na początku XII wieku rozpoczął się powolny proces przesiedlania się mieszkańców grodu w Mścięcinnie w okolice dzisiejszego rynku w Policach. W 1237 roku Szczecin otrzymał **prawa miejskie**, a w **1260 roku Police**. Jednak w następnych latach Police zostały podporządkowane Szczecinowi na wiele lat;
- w XII wieku na tereny Pomorza Zachodniego napływali zakonnicy różnych reguł. **Zakonnicy** w tym czasie spełniali pozytywną rolę, ucząc uprawy roli, sadownictwa, hodowli zwierząt, pszczelarstwa, rybołówstwa i chmielarstwa. W połowie XIII wieku w **Jasienicy** osiedlili się Augustianie na wzgórzu przy rzece Gunicy. W 1299 roku poświęcono kościół i niedługo potem klasztor;
- 9 lat po nadaniu praw miejskich Policom w 1269 roku powstał **kościół Mariacki**, który w wyniku pożaru stał się ruiną. Po nim pozostała na rynku **kaplica**, która jest przykładem późnogotyckiej architektury sakralnej. Portal wejściowy, ściany z blendami, fryzy, laskowane wnęki, szczyt z widniejącymi sterczynami, stromy dach tworzą obecnie piękną namiastkę świątyni w krajobrazie miasta;
- **zależność Polic od Szczecina** była długotrwała bo aż do 1808 roku czyli przez 487 lat. Oprócz tego Police były nękane przez Szwedów, Francuzów i Prusaków;
- wiek XII i XIII był korzystnym okresem dla powstawania małych, rzecznych **portów rybackich**. Taki port powstał też w **Policach**. Podobne powstały w okolicach: w Nowym Warpnie, Trzebieży i Szczecinie. Porty te spełniały ważną rolę w rozwoju handlu na Pomorzu. Jednak wszystkie wymienione i inne przy ujściu Odry z czasem zostały podporządkowane Szczecinowi. Rzeczny port Polic został zbudowany przy ujściu rzeki Łarpi, niedaleko od rynku miejskiego. Łarpia docierały do miasta małe statki rzeczne. Port, tak jak mała stocznia łodzi rybackich był czynny do końca II wojny światowej;

- **Drogoradz** w XVII wieku był miejscem wydobywania **rudy darniowej** o zawartości 15 % żelaza, gdzie najpierw w tzw. dymarkach, a następnie w piecach szybowych, a od 1740 roku w wielkich piecach hutniczych wytapiano żelazo;
- w 1808 roku **Police** zostały zwolnione od wszelkich zobowiązań w stosunku do Szczecina. W 1821 roku uzyskały regularne **połączenie żeglugowe** ze Szczecinem. W 1897 roku miasto zostało połączone **linią kolejową** ze Szczecinem, które zostało później przedłużone do Jasienicy i Trzebieży. W 1827 roku zbudowano szpital, w 1910 roku kościół przy ulicy Młyńskiej, gazowe lampy zmieniono na elektryczne. W 1920 roku uruchomiono **przeprawę promową** Police - Święta, skracającą drogę do miast północno - zachodniego Pomorza. W 1938 roku postanowiono wybudować w Policach **zakład produkujący paliwo** dla wojsk niemieckich;

Region Policki w czasie II wojny światowej

Okres II wojny światowej zapisał się tragicznie w historii miasta. Podczas 5 lat wojny w Policach przebywało w 8 obozach 30 tysięcy więźniów z wielu krajów Europy (Słowacy, Czesi, Polacy, Francuzi, Belgowie, Holendrzy, Rosjanie, Włosi, Litwini). 13 tysięcy zmarło z wycieńczenia, ciężkiej pracy, chorób braku opieki lekarskiej, lub zostało zamordowanych. Około 9 tysięcy z nich było Polakami. Symbolicznym epitafium ku ich pamięci jest pomnik w Trzeszczynie, ukazujący postaci umęczonych więźniów, dłuta artysty Mieczysława Waltera, odsłonięty w 1967 roku. Do dziś zachowały się niektóre baraki byłego podbozu w Mścięcinie, a także ruiny fabryki benzyny syntetycznej, dziś budzącej grozę swym ogromem i zniszczeniem.

Produkcja benzyny osiągała różne wielkości. W początkowym okresie produkowano około 2 milionów ton różnych paliw w ciągu roku. W latach 1943/44 produkcja była czterokrotnie większa. Na przełomie IV/V 1944 roku osiągnęła 2800 ton dziennie. Paliwo było rurociągiem odprowadzane nad Odrę, gdzie w porcie tankowano je na statki.

Przemiany współczesne na Ziemi Polickiej

Ziemia Policka po drugiej wojnie światowej, miała szczególny okres swej historii, uwarunkowany przez usytuowanie fabryki produkującej paliwo na potrzeby wojenne Niemiec, oraz perturbacje związane z wytyczeniem granic państwa (co nastąpiło dopiero 21 września 1945 roku). Pierwsi osadnicy, którzy przybyli tutaj od razu po zakończeniu działań wojennych zmuszeni zostali do opuszczenia tego terenu. Ponowny ich przyjazd nastąpił po 5 lipca 1945 roku. Kolejną zmianą było utworzenie 4 października 1945 roku tzw. Enklawy

Polickiej (pod zarządem Rosjan) głównie w celu wywiezienia urządzeń fabryki benzyny syntetycznej. Enklawa Policka istniała do 4 października 1946 roku.

Przybyła ludność przejmowała posiadłości ziemskie i zajęła się głównie produkcją rolną. Działalność rozpoczęto od organizacji urzędów szkolnictwa. W latach 50-tych dla przyjeżdżających uchodźców z Grecji i Macedonii utworzono Państwowe Domy Dziecka oraz specjalne Ośrodki Szkolno - Wychowawcze. Następnie przystąpiono do odbudowywania zniszczonych domów oraz budowy komunikacji lądowej i wodnej ze Szczecinem. Powstawały biblioteki, Klub Nauczyciela, Miejski Ośrodek Kultury, powołano redakcje miejscowych gazet, rozwijał się sport szkolny, tworzyły się kluby sportowe. Sportowcy mogą się pochwalić wieloma osiągnięciami na imprezach krajowych i międzynarodowych. Odbudowano kaplice i kościoły. Bardzo ważnym momentem historycznym i gospodarczym dla rozwoju ziemi polickiej była decyzja władz centralnych z 1964 roku o budowie Kombinatoru Chemicznego w okolicach Polic. W związku z tym zadaniem powstały osiedla mieszkaniowe, magistrala ciepłownicza, centrala telefoniczna, hala sportowa i wiele innych obiektów towarzyszących, wpływających na rozwój gminy. Rozwinęły się również stosunki partnerskie: w Niemczech – z Pasewalkiem, w Danii– z Korsør, na Ukrainie – z Nowym Rozdołem.

UWAGA – czytelnikom przewodnika zainteresowanym szczegółami związanymi z rozwojem i historią gminy Police polecam do przeczytania:

- Historię Polic - Jana Matury
- Powojenne dzieje Polic 1945 - 2004 – Jana Matury
- Dzieci z Puszczy Wkrzańskiej – Włodzimierza Brzezińskiego
- Laur olimpijski z Puszczy Wkrzańskiej - W. Brzezińskiego, C. Jędrucha, J.Chmielewskiego
- Byłem Grekiem - Włodzimierza Brzezińskiego

WYBRANE DATY Z HISTORII REGIONU

1260r. - nadanie praw miejskich przez księcia Barnima I
24.03.1321r. - książę pomorski Otton I nadaje miastu Szczecin miasteczko Police
1534r. - dotarcie reformacji do Polic
1808r. - zwolnienie Polic ze wszystkich zobowiązań w stosunku do Szczecina
1855r. - uruchomienie połączenia omnibusowego ze Szczecinem
1898r. - uruchomienie połączenia kolejowego ze Szczecinem
1938r. - rozpoczęcie budowy Hydriewerke - fabryki benzyny syntetycznej

---

01.09.1939r. - Wybuch II wojny światowej
1939r. - rozpoczęcie budowy obozu Nordlager
25.06.1944r. - założenie podobozu Stuthofu w Mścięcinie
26.04.1945r. - zdobycie Polic przez Armię Czerwoną
08.05.1945r. - koniec II wojny światowej

19.12.1946r. - opuszczenie Polic przez Armię Czerwoną
26.04.1948r. - uroczyste nadanie ulicom miasta nazw polskich
1953r. - napływ do Polic uchodźców z Grecji i Macedonii
1960r. - obchody 700-lecia nadania praw miejskich Policom
14.01.1963r. - utworzenie rezerwatu przyrody „Jezioro Świdwie”
1964r. - decyzja władz centralnych o utworzeniu w Policach kombinatu chemicznego
1965r. - rozpoczęcie budowy zakładów chemicznych
23.04.1967r. - odsłonięcie w Trzeszczynie pomnika dłuta Mieczysława Waltera poświęconego zmarłym więźniom polickich obozów
1971r. - oddanie do eksploatacji portu barkowego zakładów chemicznych
1978r. - rozpoczęcie produkcji bieli tytanowej w zakładach
1994r. - oddanie do użytku portu morskiego
30.05.1999r. - odsłonięcie pomnika papieża Jana Pawła II.

WYCIECZKI PIESZE

1. Szlak miejski - 27 najciekawszych miejsc w Policach;
2. Szlak pieszy: Police – Trzeszczyn - Stare Leśno - Bartoszewo, 11,6 km długości, znaki żółte;
3. Szlak Puszczy Wkrzańskiej – znaki czerwone,
  - etap I - 10,2 km,
  - etap II - 25 km.
  - etap III - 10,3 km;
4. Szlak pieszy: Mścięcino - Dąb Bogusława X - Szczecin Osów - Las Arkoński – znaki czerwone; 15,2 km;
5. Szlak pieszy: Tanowo - Komorze Góry - Pilchowo - znaki czarne i niebieskie; 10 km;
6. Szlak pieszy: Szczecin – Skolwin – Przęsocin - Dolina Siedmiu Młynów - Lasek Arkoński - znaki zielone; 15,2 km;
7. Ekologiczne ścieżka rekreacyjno-dydaktyczna, 4,5 km wokół Polic
8. Ścieżka dydaktyczno – turystyczna Hydriewerke Pölitz AG- 4,5 km - nieoznakowana;

WYCIECZKI ROWEROWE

1. Trasa rowerowa po okolicach Polic – 27 km;
2. Trasa rowerowa po Puszczy Wkrzańskiej (wokół Polic) - 35 km;
3. Rowerem wokół Wzgórz Warszawskich – 18 km;
4. Trasa rowerowa przez Puszcę Wkrzańską, Rezerwat Ornitologiczny „Świdwie”, pogranicze Polsko - Niemieckie – 53 km;
5. Wyprawa rowerami wzdłuż Odry, Zalewu Szczecińskiego, granicy z Niemcami, przez Puszcę Wkrzańską – 76,3 km;
6. Znakowany szlak rowerowy „Puszcza Wkrzańska” - 100 km;
7. Znakowany szlak rowerowy „Szlak parków i pomników przyrody w Powiecie Police” - 22,5 km;
8. Międzynarodowa trasa rowerowa po regionie „Pomerania” – Bernau - Gryfino- Szczecin (gmina Police) Jasienica – Trzebież - Nowe Warpno – Altwarp – Anklam;
9. Międzynarodowy szlak rowerowy wokół Zalewu Szczecińskiego;

WYCIECZKI RÓŻNE

1. Turystyka wodna – kajakowa – żeglarska - Bałtyk, Zalew Szczeciński, - jezioro Dąbskie – Odra - Rostoka Odrzańska;
2. Wyprawa kajakiem „Rzeką Wkrą od Warnitz do Ueckermunde”, 83,5km;
3. Turystyka konna - ośrodki jeździeckie w: Bartoszewie, Trzeszczynie, Leśnie Górnym, Pilchowie, Tanowie(2);
4. Wycieczka autokarem wokół puszczy Wkrzańskiej- 94 km;

SZLAK MIEJSKI (TRASY MIEJSKIE) **NAJWAŻNIEJSZE MIEJSCA W POLICACH**

Szlak miejski po Policach składa się z pięciu tras zwiedzania. Podział taki wynika z rozmieszczenia ważniejszych obiektów. Trzy trasy znajdują się na „Starym Mieście” i w Jasienicy, a dwie następne na „Nowym Mieście”. Do zwiedzania można wykorzystać autobusy kursujące po mieście (co jest opisane w odpowiednich fragmentach szlaku). Na trasie Nowego Miasta dwie trasy rozchodzą się w przeciwnych kierunkach od siebie od punktu startu.

CZEŚĆ A – STARE MIASTO

Trasa nr 1

Police Rynek - Plac Chrobrego (na placu znajdują się: zabytkowa Kaplica, pozostałość po XIII wiecznym kościele Mariackim p.w. NMP, Biblioteka Miejska im. Marii Skłodowskiej-Curie, obok popiersie Marii Skłodowskiej-Curie, na środku placu fontanna z postacią Sediny, wokół placu kilka budynków z przełomu XIX i XX wieku) – ulicą Wojska Polskiego udajemy się w kierunku Szczecina, po drodze mijamy kościół Mariacki z końca XIX wieku p.w. NMP z wysoką na 64 m wieżą – przechodząc obok kościoła ul. Staszica na wprost znajduje się Park Staromiejski (obok stary nieczynny cmentarz), w którym znajduje się lapidarium założone w 1998r., skupiające poniemieckie płyty nagrobne i krzyże, zebrane z całej Gminy, upamiętniające zmarłych mieszkańców tych terenów – wracając do ul. Wojska Polskiego idziemy dalej w kierunku Szczecina, po drodze mijamy skrzyżowanie z ulicami Piłsudskiego, Dębowa i Asfaltową, gdzie po lewej stronie na wzniesieniu (obecnie teren prywatny) znajdował się wczesnośredniowieczny słowiański gród obronny Mścięcino (IX-XI wiek). Wchodząc w ulicę Asfaltową, znajdujemy się na osiedlu Mścięcino. Obok przystanku autobusowego linii 101, 102, 107 i „F” znajduje się kilka okazów wieloletnich dębów, w tym jeden cały porośnięty bluszczem. Idąc dalej ul. Asfaltową przechodzimy przez wiadukt i wzdłuż lasu dochodzimy do ul. Ofiar Stutthofu gdzie położone jest osiedle rzemieślnicze, w miejscu gdzie podczas II wojny światowej znajdowała się filia KL STUTTHOF, przed wejściem ustawione są płyty upamiętniające to miejsce. Koniec trasy.

Przy ul. Ofiar Stutthofu znajduje się przystanek autobusowy na żądanie. Wsiadając po drugiej stronie ulicy do autobusu linii nr 101 w kierunku do Polic, można udać się na drugą trasę do Jasienicy (wtedy należy wysiąść na przystanku Jasienica – przedostatni przystanek przed pętlą autobusową).

Trasa nr 2

Police Rynek – Plac Chrobrego – udajemy się ul. Grunwaldzką (cały czas prosto), po drodze mijamy zabudowę z XIX i XX wieku – Urząd Pocztowy –

Pogotowie Ratunkowe – Urząd Gminy. Przechodzimy przez przejazd kolejowy, idziemy prosto ul. Tanowską, mijamy Komendę Państwowej Straży Pożarnej (nowa strażnica oddana w 2005r. współfinansowana ze środków Unii Europejskiej) – Starostwo Powiatowe (gdzie znajduje się Sąd Rejonowy w Szczecinie XX Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w Policach oraz Filia I Urzędu Skarbowego w Szczecinie) – Cmentarz Komunalny. Skracamy w ul. Licealną (trzecia przecznica w prawo), na rogu znajduje się Gimnazjum nr 1, naprzeciwko pętla autobusowa linii nr 102 – idąc dalej prosto wchodzimy na teren po byłej Fabryce Benzyny Syntetycznej zbombardowanej podczas alianckich nalotów dywanowych w czasie II wojny światowej, pozostały tylko ruiny obiektów fabryki (utworzona jest tutaj trasa turystyczna). Koniec trasy.

Z pętli autobusowej można autobusem linii nr 102 wrócić na Plac Chrobrego przejeżdżając przez część nowego miasta.

Trasa nr 3

Police Rynek – Plac Chrobrego – wsiadamy do autobusu linii 101 w kierunku do Jasienicy – jedziemy 9 przystanków (po drodze mijamy Zakłady Chemiczne „Police”, jedno z największych zakładów przemysłu chemicznego w Polsce) i wsiadamy na przystanku Jasienica (przedostatni przystanek przed pętlą autobusową), po prawej stronie znajduje się gotycki kościół p.w. św. Piotra i Pawła z 1299r. oraz w pobliżu pozostałości Zespołu Klasztorowego Augustianów z XIII wieku – Koniec trasy.

Powrót tą samą trasą.

CZEŚĆ B – NOWE MIASTO

Trasa nr 4

Końcowy linii autobusowej nr 107 i „F” przy Centrum Handlowym „Kinga”. Idziemy ul. Stefana Wyszyńskiego (trasą jazdy autobusu linii nr 107 i „F”), po drodze mijamy kościół p.w. św. Kazimierza (największy w gminie Police) – dochodzimy do skrzyżowania, skręcamy w prawo w ul. Piłsudskiego, po prawej stronie mijamy nowoczesne Targowisko Miejskie. Przechodzimy na drugą stronę ulicy i jesteśmy przy Skwerze Jana Pawła II, gdzie znajduje się pomnik Papieża wykonany przez prof. Czesława Dźwigaja postawiony w 1999r. Idąc dalej na rondzie skręcamy w lewo w ul. Siedlecką, po drodze mijamy Szpital Miejski – Komendę Miejską Policji – Miejski Ośrodek Kultury, w którym znajduje się Galeria Historyczna Polic i kino. Po drugiej stronie ulicy znajduje się Stadion Miejski, na którym rozgrywane są mecze piłki nożnej Klubu Piłkarskiego Police, a w hali sportowej mecze piłki siatkowej kobiet „Chemika” Police. Koniec trasy.

Powrót na początek trasy autobusem linii nr 103.

Trasa nr 5

Końcowy linii autobusowej nr 107 i „F” przy Centrum Handlowym „Kinga”. Idziemy ul. Stefana Wyszyńskiego (w przeciwnym kierunku niż trasą nr 1) – skręcamy w ul. Piaskową, po drodze mijamy największą szkołę podstawową (nr 8) w Policach. Dochodzimy do nowoczesnego Kompleksu Sportowo-Rekreacyjnego, na terenie którego znajduje się stadion lekkoatletyczny z zespołem boisk, w tym boisko ze sztuczną trawą do gry w piłkę nożną, obiekt socjalny oraz Skatepark dla młodzieży. Koniec trasy.

LEGENDA

1. POLICE RYNEK – PLAC CHROBREGO
2. KAPLICA ZABYTKOWA – POZOSTAŁOŚĆ PO XIII W. KOŚCIELE MARIACKIM
3. BIBLIOTEKA MIEJSKA
4. POPIERSIE MARIII SKŁODOWSKIEJ-CURIE
5. FONTANNA Z SEDINĄ
6. KOŚCIÓŁ P.W. NMP Z KOŃCA XIX W.
7. LAPIDARIUM
8. MŚCIECIŃSKI GRÓD
9. FILIA KL STUTTHOF
10. ZAKŁADY CHEMICZNE „POLICE” S.A.
11. KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. PIOTRA I PAWŁA
12. POZOSTAŁOŚĆ ZESPOŁU KLASZTORNEGO AUGUSTIANÓW Z XIII W.
13. URZĄD POCZTOWY
14. POGOTOWIE RATUNKOWE
15. URZĄD GMINY
16. KOMENDA POWIATOWA PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ
17. STAROSTWO POWIATOWE
18. RUINY FABRYKI BENZYNY SYNTETYCZNEJ
19. KOŃCOWY LINII AUTOBUSOWEJ NR 107 I „F” – C.H. „KINGA”
20. KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. KAZIMIERZA
21. TARGOWISKO MIEJSKIE
22. POMNIK PAPIEŻA JANA PAWŁA II
23. SZPITAL MIEJSKI
24. KOMENDA MIEJSKA POLICJI
25. MIEJSKI OŚRODEK KULTURY
26. STADION MIEJSKI
27. KOMPLEKS SPORTOWO-REKREACYJNY

SZLAK PIESZY – POLICE – TRZESZCZYN - STARE LEŚNO - BARTOSZEWO

- 11,6 kilometra długości, znaki żółte
- trasa prowadzi leśnymi drogami Puszczy Wkrzańskiej obok pomnika pamięci narodowej w Trzeszczynie nad jezioro Bartoszewo;
- od pętli autobusowej „101”, „103” w **Policach** na placu Chrobrego (0,0 km) za znakami żółtymi idziemy ul. Grunwaldzką. Przekraczamy tory kolejowe i mijamy zniszczony, żelbetowy bunkier; jesteśmy w lesie. Po prawej stronie mijamy cmentarz, a po lewej nowowyprowadzone osiedle mieszkaniowe i dalej tzw. osiedle Greckie. Przekraczamy ul. Piłsudskiego i leśną ścieżką idziemy na zachód. Trasa płaska, las stosunkowo niski. Skręcamy za znakami w prawo i znajdujemy się we wsi **Trzeszczyn** (4,4 km) przez którą prowadzi asfaltowa droga Police - Tanowo. Obok boiska i przystanku autobusowego „101” i „103” skręcamy w lewo. Przekraczamy drogi leśne. Za znakami skręcamy w prawo, dochodzimy do wspomnianej drogi, gdzie na skrzyżowaniu znajduje się pomnik (odsłonięty w 1976 roku). Został wzniesiony ku czci ofiar obozów koncentracyjnych, które w latach 1939-45 znajdowały się w tej okolicy (pomnik wykonany przez rzeźbiarza Mieczysława Waltera). Obok znajdują się pamiątkowe tablice w językach dawnych jeńców pracujących w fabryce benzyny syntetycznej w Policach. Wracamy na szlak. Idziemy leśnymi drogami po płaskim terenie. Szlak prowadzi po piaszczystych lub na odmianę podmokłych terenach. Dochodzimy do wsi **Stare Leśno** (9,0 km). Skręcamy w prawo. Po lewej stronie mijamy leśniczówkę - Stare Leśno, schowaną wśród zieleni lasów (9,6 km). Las jest prześwietlony, drzewa głównie sosnowe są starsze i wyższe. Docieramy do leśnego parkingu i asfaltowej drogi Pilchowo-Tanowo. Obok przystanku autobusowego „103” (10,7 km) przekraczamy drogę do **Bartoszewa**. Idziemy mało ruchliwą drogą asfaltową (11,6 km). Skręcamy w prawo, gdzie znajduje się jezioro Bartoszewo z plażą (3,6 ha powierzchni). Wokół jeziora znajdują się tereny rekreacyjne i ogródki działkowe. Autobusem „103” wracamy do Polic.

Szlak Puszczy Wkrzańskiej - 3 etapy, znaki czerwone

Ze względu na długość czerwonego „Szlaku Puszczy Wkrzańskiej im. Stefana „Taty” Kaczmarka” proponuje się turystom pieszym podział na trzy etapy:

1. Etap = **Trzebież – Trzebieradz – Brzózki** - znaki czerwone, długość szlaku 10,2 km.
  - od dawnego dworca PKP w Trzebieży (0 km), idziemy szlakiem czerwonym, ulicą WOP w prawo. Po drodze mijamy okazały

budynek z widoczną wieżą zegarową oraz przystanek PKS-u. Dochodzimy do skrzyżowania (1,1 km). Prosto ulicą Portową, łukiem w lewo i dochodzimy do bramy przystani rybackiej, kapitanatu i basenu żeglarskiego. Dochodzimy do kościoła, skręcamy w prawo, w ulicę Rybacką (2,0 km) dochodzimy do ośrodka żeglarskiego. Skręcamy w lewo, idąc obok ośrodków wypoczynkowych nad Zalewem Szczecińskim, do ulicy Osadników. Przy wejściu na plażę skręcamy w lewo, jesteśmy przy przystanku PKS (2,7 km). Po chwili ulicą Boczna idziemy łukiem w lewo, by ponownie dojść do ulicy Osadników w małej Trzebieży. Skręcamy w prawy skos, obok przystanku PKS (3,4 km) i dochodzimy do skrzyżowania z dębem (obwód 310 cm). Od dębu idziemy ulicą Leśną w lewo, aż do skraju zabudowy Trzebieży (3,9 km). Na skraju lasu, skręcamy w prawo obok pojedynczej zagrody (4,3 km) przecinamy skrzyżowanie i ponownie jesteśmy w lesie. (5,0 km) Dalej drogą dochodzimy do kolejnego skrzyżowania i tu skręcamy w prawo na skos (6,8 km) do poręby, za którą znowu w prawo na skos idziemy bezdrożem około 100 metrów do ścieżki, którą zbliżamy się do Zalewu Szczecińskiego (7,4 km). Idziemy w lewo, wysokim zalesionym brzegiem Zalewu, gdzie przy ujściu małego strumyka, znajduje się niewielka plaża (7,9 km). Ukazuje się panoramiczny widok Zalewu Szczecińskiego, z trzecią bramą torową, tzw. bramą południową toru wodnego Szczecin – Świnoujście. Skręcamy w lewo, pod górkę, by po 100 metrach w prawo wejść na trawiastą drogę. Na trasie mostek nad dolinką (8,0 km) i po około 700 metrach jesteśmy w parku w Trzebieradzu. Za pałacem (9,3 km) skręcamy w lewo idziemy aleją z kasztanowcami, by za stacją transformatorową, skrócić w prawo. Dochodzimy do drogi asfaltowej (9,8 km) którą w lewo do przystanku PKS Brzózki n.ż. przy szosie Trzebież osiągamy – Nowe Warpno (10,2 km). Stąd tą samą linią PKS, którą dojechaliśmy do Trzebieży z Polic, wracamy z Brzózek do Polic.

2. Etap = **Brzózki - Piaskowa Góra - Rezerwat Ornitologiczny nad jeziorem Świdwie - Tanowo** – znaki czerwone, długość szlaku 25 kilometrów.

- rozpoczynamy od przystanku PKS Brzózki n.ż. (znanego nam z poprzedniej trasy). Najpierw idziemy w kierunku południowym trawiastą drogą przez las. Przecinamy drogę z linią energetyczną (1,0 km). Następnie dwa dukty leśne i skręcamy w prawo (3,3 km) piaszczystą drogą (4,5 km), następnie w lewo po około 300 metrach osiągamy drogę Trzebież - Myślubórz Wielki. Teraz w prawo, a po około 700 metrach, w lewo na ścieżkę (5,5 km) i znowu w lewo leśną drogą na południe. Jesteśmy nad zachodnim brzegiem jeziora Piaski (pow. 32 ha) (6,3 km). Idziemy na zachód przecinamy piaszczystą

drogę i wspinamy się na Piaskową Górę (35m wysokości). Po przejściu 700 m osiągamy szczyt wydmy. Idąc skrajem lasu na południe, po lewej stronie widzimy jezioro Piaski i znajdujemy się w naturalnych ostępach Puszczy Wkrzańskiej. Idziemy na południe. Schodzimy z wydmy, dochodzimy do skrzyżowania (7,8 km). Tu skręcamy w lewo na skos i kierujemy się na południowy - wschód. Tu była kiedyś leśniczówka Księżyce (9,5 km). Widoczne są liczne dęby o obwodzie do 250 cm, lipa – obwód 260 cm, sosna wejmutka i buk obwód 300 cm. Kolejne skrzyżowanie jest miejscem zakończenia się szlaku zielonego (11,0 km) w tanowskim lesie. Idziemy w prawo na południowy - zachód, przecinamy drogę leśną Dobieszczyn - Nowa Jasienica (11,8 km) by dojść do brzozowego lasku (12,7 km). Stąd łukiem kierujemy się w lewo. Obok wydm docieramy do drogi Tanowo - Dobieszczyn i przystanku PKS. Obok leśnego parkingu przy osiedlu Podbrzezie (13,9 km) idziemy trochę szosą w prawo. Po 100 metrach skręcamy w lewo na drogę asfaltową, którą dochodzimy do Zalesia - przystanek PKS (15,5 km). Tam znajdujemy pałac z 1910 roku, obecnie siedziba Nadleśnictwa. W lewo wśród pól i łąk, podmokłą drogą obok linii energetycznej dochodzimy do Gunicy wypływającej z jeziora Świdwie (rezerwat ornitologiczny). Po zwiedzeniu obiektu, nie przekraczając Gunicy dochodzimy do wsi Węgornik (19,1 km). Przekraczamy most na Gunicy (21,8 km). Rosną tu okazałe jesiony o obwodach 345 i 315 cm. Dochodzimy do północnych zabudowań Tanowa (22,8 km) i do asfaltowej drogi (24,0 km), skręcamy w prawo i znajdujemy się w Tanowie (25,0 km). Do Brzózek dojechaliśmy autobusem PKS, z Tanowa wracamy autobusem nr 103 do Polic.

3. Etap = **Tanowo - Bartoszewo - Szczecin Głębokie** - znaki czerwone, 10,3 kilometra długości.

- kolejny, trzeci odcinek prowadzi szlakiem czerwonym przez Puszcę Wkrzańską, wzdłuż jeziora Bartoszewo, Głębokie, obok pomnikowych drzew;

Z centrum Tanowa (z przystanku autobusowego miejskiej linii 103 z Polic) idziemy ulicą Szczecińską. Na skrzyżowaniu (obok Krzyża) (0,2km) wchodzimy w ulicę Leśną. Po drodze mijamy ośrodki szkolno - wychowawcze. Na końcu ulicy (1,0 km) skręcamy w lewo w ulicę Jeziorną (1,3 km). Opuszczamy Tanowo, wkraczamy do lasu sosnowo - dębowego. Po pewnym czasie dochodzimy do jeziora Bartoszewo (3,1 km) (powierzchnia 3,9 ha) i dochodzimy piaszczystą drogą do plaży (2,8 km). Jesteśmy w Bartoszewie – śródleśnej wsi na południe od jeziora Bratoszewo. Są tu działki pracownicze, nieliczne domy mieszkalne. Idąc dalej na południe przez las sosnowy, skręcając w prawo dochodzimy do dawnej gajówki Żółtew (3,9 km), (obecnie ośrodek jeździecki „U Ani”). Idąc dalej leśną, piaszczystą drogą przez

lasu sosnowe, dochodzimy do trójkątnej polanki i skręcamy w prawo (5,6 km). Przy drodze widoczne okazałe graby, klony, dęby, sosny. Po kolejnych 300 m drogi- stoją trzy okazałe dęby: „ Tata”, „ Mama”, „Syn”, o obwodach pni przekraczających 3 metry. Przechodzimy pod linią wysokiego napięcia i po 100 metrach żuźlowej drogi dochodzimy do leśniczówki „ Owczary” (6,5 km). Droga piaszczysta obniża się i po kolejnych kilkusetmetrach mijamy jezioro Głębokie (7,3 km), (pole biwakowe z możliwością palenia ogniska, początek biegnącej wzdłuż jeziora ścieżki przyrodniczej). Idziemy dalej na południe, wzdłuż bagnistego terenu jeziora, po prawej stronie strzelnica wojskowa. Przed nią skręcamy w lewo idąc wzdłuż zachodniego brzegu jeziora, mijamy miejsca wypoczynkowe i kąpieliska, dochodzimy do drogi asfaltowej Szczecin - Wołczkowo (9,7 km). Wzdłuż drogi, szlak doprowadza nas do dzielnicy Szczecin - Głębokie, z pętlą tramwajową i autobusową. Autobusem 103 lub 106 wracamy do Polic.

SZLAK PIESZY - MŚCIECINO – DĄB BOGUSŁAWA X – SZCZECIN - OSÓW – LAS ARKOŃSKI

- szlak czerwony, 15,2 kilometra długości

Wędrówkę pieszą rozpoczynamy w Mściecinie na przystanku autobusowym „101” lub „107”. Skręcamy w stronę nieczynnego dworca kolejowego „ Szczecin - Mściecino”. Idąc wzdłuż torów dochodzimy do willowej części Mściecina, skręcamy w prawo pod wiadukt kolejowy (0,6 km). Podchodzimy dosyć stromo w górę (Wzgórza Warszawskie). Obok nas płynie Przęsocińska Struga. Wokół nas liczne wzniesienia i doliny. Jesteśmy w lasach grądowych i łęgowych Puszczy Wkrzańskiej. Wkraczamy na podmokły teren, przekraczamy groblę (0,9 km). Idąc wśród urozmaiconego krajobrazu z licznymi podmokłymi terenami, dochodzimy do drogi Przęsocin - Police (2,4 km). Skręcamy koło leśniczówki w prawo. W dalszym ciągu tereny są podmokłe. Idziemy w lewo krawędzią wysokiego brzegu doliny Grzybnicy. Schodzimy w dół doliny, przekraczamy strumyk i trochę podchodzimy w górę na skraj lasu i pól uprawnych (3,8 km). Po prawej stronie widoczne kominy Zakładów Chemicznych „Police” S.A.. Skręcamy w lewo, przechodzimy pod linią wysokiego napięcia, przekraczamy mały strumyczek. Ponownie skręcamy w lewo (4,5 km). Wśród lasów przekraczamy kolejny strumyk (5,5 km). Droga śródleśna staje się szersza, ale również i bardziej piaszczysta (6,5 km). Ponowny zakręt w lewo i dochodzimy do **Dębu Bogusława X** (7,3 km). Jesteśmy na dużym skrzyżowaniu dróg. Idziemy w lewo drogą do Warszewa. Po obu stronach drogi stare lipy. Po prawej stronie mijamy (niewidoczny wśród drzew i krzewów) najwyższy punkt Wzgórz Warszawskich – Wielecką Górę - 131 m. n .p. m. W pobliżu ślady dawnego wysypiska odpadów komunalnych. Idziemy drogą asfaltową. W uroczysku Podbórz (9,3 km) skręcamy w prawo w

drogę leśną. Po chwili marszu obserwujemy dolinę Bystrego Potoku. Jest to malownicza dolinka przecinająca wyraźnym przełomem Wzgórza Warszawskie. Idziemy ścieżką po stromym zboczu. Przekraczamy strumyk przez mostek (10,2 km). Idziemy w lewo za znakami. Dochodzimy do **Doliny Siedmiu Młynów**. Przekraczamy strumyk Osówkę, do której wpada Bystry Potok. Idziemy stromo w górę. Po prawej stronie Ośrodek Sportów Zimowych (wyciąg narciarski, trasy zjazdowe, lodowisko, restauracje) „Gubałówka”. Wchodzimy w ulicę Miodową, która prowadzi nas do przystanku autobusowego w Szczecinie - **Osowie** (11,6 km). Widoczny maszt anteny radiowej w Warszawie. Dochodzimy ulicą Miodową do kościółka skręcamy w lewo ul. Wiśnową i dalej wśród nowych zabudowań willowych dochodzimy do ośrodka jeździeckiego. Dochodzimy do skraju lasu (12,9 km) idziemy w prawo, wąską śródleśną ścieżynką przekraczamy w prawo strumyk, jesteśmy na drodze leśnej. Po lewej stronie znajdują się nowe osiedla mieszkaniowe, ośrodki działkowe, plac szkolenia psów. Dalej w prawo schodzimy w dół, drogą do polany leśnej. Po prawej stronie mijamy zabudowania w których mieści się Ognisko św. Brata Alberta „Albertinum”. Dalsza droga, obok dzielnicy mieszkaniowej po lewej stronie, prowadzi nas w dół, doprowadzając nas do pętli tramwajowej „3” w **Lasku Arkońskim** (15,2 km) będącym częścią Puszczy Wkrzańskiej.

SZLAK PIESZY - TANOWO - KOMORZE GÓRY - LEŚNO **GÓRNE - PILCHOWO**

- 10 kilometrów długości- szlak czarny i niebieski

Od przystanku autobusowego szlakiem czarnym idziemy do skrzyżowania dróg (0,2 km) skręcamy w prawo w ulicę Pocztową. Przy opuszczeniu Tanowa, na skraju lasu skręcamy ponownie w prawo. Jesteśmy w nowo wybudowanej części miejscowości. Przekraczamy drogę Tanowo - Police (1,0 km). Idziemy drogą śródleśną w kierunku południowym. Za dużą łąką skręcamy w lewo i wkraczamy na porośniętą lasem wydmy - „**Komorze Góry**” (2,4 km). Po zejściu z wydmy w prawo najpierw drogą, a po chwili ścieżką dochodzimy do szlaku żółtego (3,3 km). Po przebyciu około 300 metrów znajdujemy się w osadzie **Stare Leśno**. Tam szlak żółty skręca w lewo, a my idziemy prosto czarnym szlakiem do rozwidlenia dróg pod lasem (3,9 km) i dalej w lewo ścieżką leśną. Jesteśmy na terenie o zróżnicowanej wysokości, na stoku Wzgórz Warszawskich. Po wyjściu z lasu, za wyrobiskiem żwirowym (4,9 km) idziemy obok Zakładu Odzysku i Składowania Odpadów Komunalnych. Wchodzimy na asfaltową drogę wśród rosnących tu kasztanowców i dochodzimy do **Leśna Górnego**. (6,2 km). Po lewej stronie widoczna ciekawa budowla – eklektyczny zamek, a przy asfaltowej ulicy zespół pomników przyrody. Od przystanku autobusowego idziemy szlakiem niebieskim. Przekraczamy ulicę, w prawo, poboczem drogi, by po chwili skręcić w prawo na drogę polną. Za stacją transformatorową (7,2 km) zarośniętą, trawiastą ścieżką (obok dawnego

wysypiska śmieci) dochodzimy do **Sierakowa**. Jest to niewielka osada z dużymi budynkami, w których hodowano drób. Obok dawnego dworu jest kilka ciekawych okazów drzew. Szlakiem niebieskim, drogą polną, częściowo w otoczeniu lasów Puszczy Wkrzańskiej, dochodzimy do Pilchowa. Najpierw przechodzimy obok wielu nowych domów mieszkalnych otoczonych różnorodną roślinnością. Przekraczamy asfaltową drogę, dochodzimy do przystanku autobusowego (11,6 km) i wracamy autobusem do Polic.

SZLAK PIESZY - SZCZECIN SKOLWIN – PRZĘSOCIN - DOLINA SIEDMIU MŁYNÓW - LAS ARKOŃSKI

- znaki zielone, 15,2 kilometra długości

Szlak prowadzi przez urozmaiconą okolicę Wzgórz Warszawskich porośniętych lasem Puszczy Wkrzańskiej. Na trasie obserwujemy głębokie i wąskie doliny. Wędrówkę zaczynamy od dworca kolejowego **Szczecin Skolwin** przy przystanku autobusowym „63” i „102”. Skracamy w prawo w ulicę Stołczyńską. Idziemy koło Zakładów Papierniczych „Skolwin”. Obok poczty skręcamy w lewo w ulicę Karpacką (stromo w górę), skręcamy w prawo między ogródkami działkowymi, najpierw schodzimy do doliny Bogdanki, by po chwili iść pod górę do ulicy Inwalidzkiej (1,0 km). Idąc pod górę, obok zabytkowego kościółka, skręcamy w lewo i opuszczamy „Stary Skolwin”. Przy pawilonie spożywczym, przecinamy skrzyżowanie, wchodzimy na równinę, bezleśną część Płaskowzgórza Warszawskiego. Za nami widok na jezioro Dąbie i puszcę Goleniowską. Trasa prowadzi wśród równinnych pól i łąk. Dochodzimy do asfaltowej drogi (Szosa Polska) Szczecin – Police. Przekraczamy ją obok przystanku autobusowego („101” , „107”), (4,0 km) i znajdujemy się w **Przęsocinie**. Brukowaną ulicą Kościelną, dochodzimy do zabytkowego kościółka (4,8 km). Za wsią skręcamy w lewo. Idziemy wśród pól uprawnych, oraz podmokłych łąk. Na najbliższym skrzyżowaniu skręcamy w prawo, podmokłą drogą, trochę pod górę dochodzimy do zalesionych terenów Puszczy Wkrzańskiej. Piaszczystą drogą w lesie (5,7 km) dochodzimy do grupy dębów (6.9 km). Po lewej stronie mijamy urocze, ale ginące **jeziorko Goślickie**. Leśnym traktem dochodzimy do brukowanej drogi. Skręcamy w prawo za szlakiem zielonym, mijamy po lewej stronie najwyższe wzniesienie Wzgórz Warszawskich – **Wielecką Górę** - 131 m. n. p. m. (7,7 km). Żuźlową drogą skręcamy w lewo w uroczą drogę leśną, która stopniowo obniża się ku **Dolinie Osówki**. Po zetknięciu się ze szlakiem czerwonym (8,6 km) skręcamy w prawo, drogą żuźlową obok płynącej z lewej strony Osówki dochodzimy do **Doliny Siedmiu Młynów**. Po lewej stronie na dosyć stromym zboczu, ośrodek sportów zimowych „**Gubałówka**”. Pierwsze dwa stawy- Górny i Wyszyňa doprowadzają nas do mostku, a my idziemy w prawo wzdłuż Osówki (10,1 km). Następne stawy to: Łomot, Nagórnik i Zacisze. Przed nami pojawia się rozległa **Polana Harcerska**. Po odpoczynku, przecinamy Osówkę idąc w lewo.

Dochodzimy do kolejnego potoku - Kijanka, który również przecinamy. Przekraczamy drogę asfaltową Szczecin – Osów (ulica Miodowa) i wkraczamy na teren **Lasku Arkońskiego**, będącego południowo - zachodnią częścią Puszczy Wkrzańskiej. Przekraczamy kolejne potoki: Żabiniec (11,6 km); Zielonka (12,3 km); Arkonka (13,5 km) i idziemy głębokim parowem. Na trasie wchodzimy na wzniesienie **Arkona** (70,3 m n.p.m.). Jesteśmy przy ruinach dawnej widokowej wieży **Quistorpa**. Stąd (14,3 km) schodzimy stromo w dół, częściowo po kamiennych schodach i dochodzimy do drogi. Skręcamy w lewo, a po chwili w prawo i wychodzimy na skraj **Lasu Arkońskiego**, na pętle tramwajową „3” i przystanek autobusowy „80”.

EKOLOGICZNA ŚCIEŻKA REKREACYJNO - - DYDAKTYCZNA

Ścieżka zaczyna się na skrzyżowaniu ulicy Tanowskiej z ulicą Siedlecką, w pobliżu Urzędu Gminy, za torami kolejowymi, koło zakładu energetycznego. Posiada 20 miejsc postojowych, połączonych ścieżką, obejmuje tereny zielone lasów Puszczy Wkrzańskiej, otaczające Police od strony zachodniej, południowej i częściowo wschodniej. Jej długość wynosi 4,5 kilometra i prowadzi przez najstarsze fragmenty lasów rosnących na bogatych siedliskach boru mieszanego oraz siedlisk leśnych. Kierunek wędrówki wyznacza żółty szlak turystyczny i strzałki w postaci drewnianych tablic.

Do zasadniczych zadań ścieżki należy: udostępnianie i zaprezentowanie terenów leśnych położonych w bezpośrednim sąsiedztwie Polic, ukierunkowanie ruchu turystycznego w taki sposób, aby pokazać najpiękniejsze fragmenty lasu, jednocześnie zabezpieczając te tereny, które wymagają ochrony (uprawy, młodniki, ostoje dzikiej zwierzyny). Oprócz tego dodatkowym celem było stworzenie warunków do rekreacyjnego wypoczynku dla dzieci, młodzieży i osób starszych, jak również pokazanie w terenie różnego rodzaju sposobów aktywnego wypoczynku, także dla osób zainteresowanych walorami przyrodniczymi ścieżki.

W 11 stacjach ekologicznych zostały przedstawione następujące tematy na specjalnych tablicach np. ptasi budzik, platan klonolistny, jarząb pospolity, robinia akacjowa, buk zwyczajny, dąb szypułkowy itp. Ciekawsze miejsca noszą nazwę np. Ptasia Polana, Aleja Bukowa i inne podobne. Natomiast na 13 stacjach zostały postawione tzw. ławostoły w celach wypoczynkowych. Osiem stacji jest przeznaczonych do uprawiania ćwiczeń sprawnościowych. W tym celu zostały przygotowane urządzenia wykonane z drewna wraz z tabliczkami z instrukcjami ćwiczeń. Ciekawe są nazwy tych urządzeń oraz opis sposobu wykonywania ćwiczeń przedstawiony przy pomocy prostego tekstu i rysunku. Oto nazwy przykładowych ćwiczeń: „Żabi trakt”, „Mini rodeo”, „Barani skok”, „Skoki na boki”, „Ślalom zwinnych”, „Rozciągacz ścięgien”, „Droga Gibbona”, „Marzenie płotkarza”, „Unik królika”, „Kłoda do pompek”, „Równoważnia - slalom”, „Piekielne ławeczki”, „Drażki dla wytrwałych”. Wszyscy chętni mają

duże możliwości wyboru i wykazania swoich umiejętności. Znajdują się tutaj dwa miejsca do ustawienia grilla, z ramą drewnianą i wgłębieniem do zabezpieczenia węgla.

Ze względu na bliskość osiedli mieszkalnych, licznych alejek wykorzystywanych przez spacerowiczów z psami, rowerzystów i wielu biegaczy, wymagana jest co pewien czas konserwacja i renowacja, zwłaszcza kierunkowskazów i tablic z rysunkami i opisami.

ŚCIEŻKA DYDAKTYCZNO - TURYSTYCZNA **W POLICACH** **HYDRIWERKE PÖLITZ AG**

Ścieżka znajduje się pod opieką Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Polickiej „Skarb” oraz Klubu Turystycznego PTTK „Sami Swoi”. Została otwarta 26 kwietnia 2003 roku, w ramach rajdu „Szlakami II Wojny Światowej”.

Jeżeli znajdziemy się w pobliżu dawnej fabryki, pierwsze co rzuca się w oczy, chętnemu do zwiedzania, to szkielet destylatora paliwa i rdzawo-czerwony elewator węglowy. Są to dwie najwyższe obecnie budowle na terenie fabryki. Obok elewatora na uwagę zasługują żelbetowe konstrukcje w kształcie areny cyrkowej, będące prawdopodobnie pozostałościami po młynach kulowych. Widoczna z okolic elewatora hala również warta jest uwagi, choćby z racji możliwości w miarę bezpiecznego wejścia na wyższe kondygnacje. Trasa ścieżki ma 4,5 km długości. Na tej trasie jest 10 punktów postojowych. Każdy z punktów ma swoją nazwę i przypisany temat do opowiedzenia przez przewodnika.

pkt 1 kotłownia i ruiny zwałonego 100 metrowego komina

pkt 2 schron

pkt 3 elewator (młyn) węglowy- miejsce przetwarzania węgla; najbardziej charakterystyczny punkt byłej fabryki

pkt 4 wieża obserwacyjno - strażnicza

pkt 5 panorama byłej fabryki

pkt 6 szkielety budynków produkcyjnych

pkt 7 ziemny system przesyłowy

pkt 8 teren magazynowania wyrobów gotowych

pkt 9 schrony ewakuacyjne dla więźniów i obsługi

pkt 10 stacja towarowa - połączenie z siecią szlaków kolejowych

Przewodnicy wspominają również inż. Friedricha Bergiusa, który za badania nad wytwarzaniem z węgla kamiennego benzyny syntetycznej, otrzymał w 1931 roku nagrodę Nobla, mówią o procesach obróbki węgla kamiennego, początkach budowy zakładów, obozach koncentracyjnych, produktach ubocznych produkcji, zabójczej pracy robotników z wielu krajów Europy, pomniku - epitafrum Mieczysława Waltera w Trzeszcznie ukazującym postacie umęczonych więźniów.

Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Polickiej „Skarb” z prezesem Mariuszem Dadejem oraz Klub Turystyczny PTTK „Sami Swoi” z prezesem Andrzejem Marcinkowskim, zapraszają do zwiedzania wspomnianej ścieżki.

Grupy szkolne z Polic i ze Szczecina oraz z innych miast Polski, zespoły SKKT wraz z opiekunami oraz wszystkich chętnych, zainteresowanych tym mało znanym epizodem Polic z okresu II wojny światowej.

Chętni do przejścia trasy mogą zgłaszać się telefonicznie do Stowarzyszenia pod nr 0913128091; Klubu PTTK 0913178922 i ustalić szczegóły. Ze względu na bardzo trudny teren, (w chwili obecnej ścieżka nie jest oznakowana), występują możliwości zapadania się gruntu, nie ma możliwości chodzenia indywidualnie, ale tylko pod opieką przewodników. W chwili obecnej do oprowadzania grup wycieczkowych upoważnionych jest 5 osób, aktywistów z obu Klubów.

Ruiny kryją wiele tajemnic. Nie zbadany jest charakter produkcji benzyny syntetycznej i jej pochodnych, i w jaki sposób ma być zagospodarowany teren pokryty ruinami. Natomiast wiadome jest, że w ruinach istnieje największa na naszych terenach grupa nietoperzy. Powstała również nazwa „Stara Fabryka” obejmująca tereny liczące ponad 150 ha.

RUINY STAREJ FABRYKI NAJWIĘKSZYM ZIMOWISKIEM NIETOPERZY NA POMORZU ZACHODNIM

Na terenie „starej fabryki” jest jeszcze wiele śladów po dawnych budowlach. Są to nie tylko ruiny dawnej fabryki ale i fortyfikacje, bunkry i schrony. Pomimo bombardowań pozostały również podziemne ceglane korytarze o wysokości od 1 metra do 2,5 metra. Są one zalane wodą. Korytarze te mają około 5 km długości. Oprócz tego są też betonowe piwnice z licznymi otworami wentylacyjnymi. Wymienione miejsca chętnie odwiedzają nietoperze.

Ruiny odwiedzają osoby, którym los nietoperzy nie jest obojętny. Badają życie nietoperzy oraz opisują ich letnie i zimowe kryjówki. W 2002 roku w czasie zimowego spisu nietoperzy członkowie Akademickiego Koła Chiropterologicznego przy Akademii Rolniczej w Szczecinie znaleźli 138 nietoperzy. W 2003 roku znaleziono już ponad 600 osobników, a w styczniu 2004 roku zanotowano aż 1400 nietoperzy. To nie tylko największe zimowisko nietoperzy na Pomorzu Zachodnim, ale również jedno z największych w Polsce. Dla porównania w Polsce występują 22 gatunki nietoperzy, a w ruinach fabryk jest 7. Są to nocki – rudy, duży, natterera (żyją w miejscach o wysokiej wilgotności, ze stałą temperaturą powietrza około 5-6°C), mroczki, mopki, gacki. Najbardziej zagrożonymi gatunkami są nocek duży i mopek. Nie można zapomnieć o roli nietoperzy w naturalnej redukcji szkodników roślinnych. Należy zwrócić uwagę, że teren „starej fabryki” wpisany jest na listę „Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk” w Unijnym programie Natura 2000.

WSTĘP DO TURYSTYKI ROWEROWEJ

Atrakcyjne zróżnicowanie krajobrazu oraz rozwijająca się systematycznie sieć ścieżek rowerowych, zachęca każdego rowerzystę do tej formy aktywnego wypoczynku.

Jeszcze niedawno rowery były komunikacyjną koniecznością, dziś nikogo nie dziwi długa kolumna rowerzystów w różnym wieku, przemierzająca przygraniczne tereny zachodniej Polski.

Turystyka rowerowa zarówno grupowa jak i indywidualna daje znakomite możliwości dotarcia do miejsc, w których zabroniony jest ruch samochodów - parków narodowych, krajobrazowych, rezerwatów przyrody.

NA WYCIECZKĘ ROWEROWĄ WYBIERAMY ODPOWIEDNI ROWER

UWAGI AUTORA:

- rower powinien być lekki i wygodny dla osoby, która z niego korzysta. Na płaskich terenach sprawdzają się rowery crossowe, wyposażone w węższe opony, większe koła, ewentualnie amortyzatory z przodu i z tyłu, chroniące kręgosłup na często bardzo dziurawych drogach;
- siodełka są męskie, damskie i uniwersalne. Damskie są szersze i krótkie, męskie znacznie dłuższe i węższe;
- rowery górskie kosztują od 760 do 20.000 złotych. miejskie od 700 do 2.000 złotych. Dobry markowy rower można kupić od 900 do 1.500 złotych. Jeżeli rower będzie użytkowany sporadycznie, to nie ma sensu wydawać na niego dużej kwoty;
- buty na rower powinny być wygodne, z twardą podeszwą, przewiewne;
- nie polecam kupowania roweru w supermarkecie, bo nie ma tam nikogo od profesjonalnej obsługi i pomocy. Najlepiej kupować rowery w specjalistycznych sklepach, gdzie prowadzone są własne serwisy rowerowe;
- nie zapomnij o kupnie kasku (kontuzja głowy to 80 % wypadków) okularów, rękawiczek, oraz (dla zaawansowanych rowerzystów) spodenek z lycry, oddychającej koszulki, nakolanników, odbłaskowej kamizelki lub opaski na ręce i nogi;

Do zobaczenia na trasie

TRASA ROWEROWA PO OKOLICACH POLIC SZLAKAMI TURYSTYCZNYMI PUSZCZY WKRZAŃSKIEJ

POLICE - TRZESZCZYN - STARE LEŚNO – BARTOSZEWO – TANOWO – STARE LEŚNO – POLICE

Jest to trasa łatwa, bezpieczna, krótka, prowadząca śródleśnymi drogami (27 km). Wyruszamy od siedziby Gminy Police, przekraczamy tory kolejowe, wjeżdżamy na lewą część drogi, gdzie znajduje się szlak żółty. Jedziemy lasem, po 4,4 kilometra osiągamy Trzeszczyn. Po przejechaniu 1,6 kilometra drogą leśną, dojeżdżamy do pomnika martyrologii. Dalej jedziemy szlakiem żółtym. Po dalszych 3,0 kilometrach osiągamy Stare Leśno. Po chwili dojeżdżamy do asfaltowej drogi Szczecin - Tanowo, przeprowadzamy rowery. Dalej asfaltową (mało ruchliwą) drogą dojeżdżamy do Bartoszewa. Pokonaliśmy kolejne 2,3 kilometra, skręcamy w prawo, zmieniamy szlak na czerwony (istnieje możliwość wypoczynku nad jeziorem Bartoszewo). Po dalszych 3,0 kilometrach (w końcu drogą asfaltową) osiągamy Tanowo (przeprowadzamy rowery przez drogę Tanowo - Dobieszczyn) i skręcamy w lewo już według szlaku czarnego. Ponownie za Tanowem przeprowadzamy rowery przez drogę Tanowo - Police. Jesteśmy w lesie. Na drodze mała przeszkoda „Komorze Góry” (wydma piaszczysta) i po następnych 3,4 kilometra jesteśmy ponownie w Starym Leśnie. Znaną nam leśną drogą przez Trzeszczyn po pokonaniu 27 kilometrów dojeżdżamy do Polic.

TRASA ROWEROWA DO PUSZCZY WKRZAŃSKIEJ

POLICE – TRZESZCZYN – STARE LEŚNO – LEŚNO GÓRNE – SIERAKOWO – PILCHOWO – BARTOSZEWO – TANOWO – STARE LEŚNO - POLICE

Jest to trasa łatwa, krótka, bezpieczna prowadząca drogami śródleśnymi (35 km). Z Polic, z okolic siedziby Gminy Police, wyruszamy na zachód, przez tory kolejowe. Zjeżdżamy na lewą część drogi, szlakiem żółtym, po piaszczystych ścieżkach Puszczy Wkrzańskiej, przez Trzeszczyn oraz miejsce spotkań pod pomnikiem martyrologii, dojeżdżamy po 9,0 kilometrach do Starego Leśna. Dalej szlakiem czarnym po 2,6 kilometrach osiągamy Leśno Górne (obok trasy mijamy Zakłady Odzysku i Składowania Odpadów Komunalnych z widocznymi specjalnie zbudowanymi, betonowymi miejscami na odpady). Jesteśmy na skraju drogi asfaltowej Pilchowo - Police (obok kilka pomnikowych drzew, a za nami budowla pseudoobronnego pałacu). Zjeżdżamy zgodnie z przepisami ruchu drogowego na prawą stronę drogi, aby po około 1,0 kilometrze zjechać na prawo na szlak niebieski do Sierakowa. Po następnych 2,8

kilometrach dojeżdżamy do Pilchowa (przeprowadzamy koło kościoła rowery przez ruchliwą drogę). Za kościołem szlakiem czarnym, stromym zjazdem wjeżdżamy na łąki, by po 2,0 kilometrach dojechać już drogą piaszczystą w lesie do leśniczówki „Owczary”. Od leśniczówki szlakiem czerwonym, w dalszym ciągu piaszczystymi drogami Puszczy Wkrzańskiej przez Bartoszewo (stadnina koni oraz w pobliżu jezioro), po 6,0 kilometrach, dojeżdżamy do Tanowa (tu przeprowadzamy rowery przez drogę Tanowo- Dobieszczyn). Za Tanowem (ponowne przeprowadzenie rowerów) pokonujemy wydmnę leśną „Komorze Góry”. Po 3,4 kilometrach jesteśmy ponownie w Starym Leśnie. Od tego miejsca szlakiem żółtym po przejechaniu 9,0 kilometrów za Trzeszczynem osiągamy Police. Trasa ma długość łącznie 35 kilometrów. Poza kilkoma miejscami trudnymi, większość przejazdu odbywa się drogami śródleśnymi.

ROWEREM WOKÓŁ WZGÓRZ WARSZEWSKICH

POLICE – MŚCIĘCINO – SKOLWIN – PRZĘSOCIN – MŚCIĘCINO – POLICE

Jest to szlak „górski”, trudny, chociaż krótki (18 km). Od siedziby Gminy Police kierujemy się na południe wzdłuż Odry w stronę Mścięcina (2,3 km). Tu skręcamy w lewo. Po lewej stronie widoczne Polickie Łąki, dolina Odry, a dalej lasy Puszczy Goleniowskiej. Dojeżdżamy do Skolwina (3,0 km). Tutaj zaczyna się szlak zielony, przy jego pomocy dostaniemy się na najwyższej położone wzniesienie Wzgórz Warszawskich. Przy hotelu „Porta” (na ulicy Stołczyńskiej) skręcamy w prawo w ulicę Karpacką, a następnie Inwalidzką. Droga jest dosyć stroma, stąd określenie szlaku jako „górski”. Oprócz tego drogi nie zawsze nadają się do jazdy rowerem. Za cmentarzem jesteśmy na otwartej przestrzeni. Za Odrą w dole widzimy Skolwiński Ostrów, Odrę, wody jeziora Dąbskiego. Dojeżdżamy do Przęsocina (7,3 km) przy stacji benzynowej po prawej stronie widoczny wojskowy samolot. Zjeżdżamy w zorganizowanej kolumnie rowerowej, gdyż panuje tu duży ruch samochodowy i autobusowy. Po dosyć stromym zboczu, szybko zjeżdżamy do Mścięcina (około 3,0 km). Tą samą drogą wracamy do Police. Chociaż trasa jest stosunkowo krótka, bo tylko około 18 kilometrów, jednak podjazd ze Skolwina do Przęsocina (około 100 metrów w górę), a właściwie prowadzenie roweru na tym odcinku, oraz szybki zjazd do Mścięcina wśród ruchu pojazdów, w sumie wymaga sporego wysiłku fizycznego i umysłowego.

PRZEZ PUSZCZĘ WKRZAŃSKĄ, REZERWAT ORNITOLOGICZNY „ŚWIDWIE”, POGRANICZE POLSKO- NIEMIECKIE

POLICE – TRZESZCZYN – STARE LEŚNO – TANOWO – WĘGORNIK – JEZIORO ŚWIDWIE – BOLKÓW – RZĘDZINY – BUK – DOBRA – WOŁCZKOWO – JEZIORO GŁĘBOKIE – BARTOSZEWO – STARE LEŚNO – TRZESZCZYN – POLICE

Jest to szlak łatwy, dosyć długi, prowadzący drogami śródleśnymi i mało uczęszczanymi (53 km). Szlakiem żółtym, po przejeździe torów kolejowych w Policach za urzędem gminy, przez Trzeszczyn dojeżdżamy po 9,0 kilometrach do Starego Leśna. Skracamy w prawo, już szlakiem czarnym. Po kolejnych 3,4 kilometrach dojeżdżamy do Tanowa (przed Tanowem przeprowadzamy rowery przez drogę Tanowo - Police). Dotychczas jechaliśmy drogami śródleśnymi. W Tanowie skręcamy w prawo na drogę asfaltową Tanowo - Dobieszczyn. Szlakiem czerwonym za Tanowem zjeżdżamy na lewo na mniej uczęszczaną drogę, którą po 1,0 kilometrze dojeżdżamy do Węgornika. Drogą piaszczystą w lesie wyjeżdżamy na otwartą polanę i jesteśmy w rezerwacie ornitologicznym nad jeziorem Świdwie. Istnieje możliwość wypoczynku, rozpalenia ogniska i obserwacji z wieży przebywających tam ptaków. Potem wzdłuż jeziora na południe 2,3 kilometra do Bolkowa, gdzie znajduje się stacja ornitologiczna. Po 3,0 kilometrach jazdy wśród pól i łąk osiągamy Rzędziny. Drogą asfaltową biegnącą równolegle wzdłuż granicy polsko - niemieckiej szlakiem czarnym po 5,3 kilometrach osiągamy Buk i po kolejnych 2,0 kilometrach miejscowość Dobra oraz 4,0 kilometrach Wołczkowo i 3,0 kilometrach Szczecin - Głębokie. Drogi od Rzędzin do Głębokiego są asfaltowe ale nie ma na nich większego ruchu samochodowego, jednak trzeba utworzyć kolumnę jadących pojedynczo rowerów po prawej stronie szosy. Z Głębokiego czerwonym szlakiem turystycznym o długości 7,0 kilometrów przez leśniczówkę „Owczary” dojeżdżamy do Bartoszewa. Tu znaną już nam drogą we wsi w prawo (znowu przeprowadzamy rowery przez ruchliwą drogę Szczecin- Tanowo) i wzdłuż żółtego szlaku w Puszczy Wkrzańskiej po przebyciu ostatnich 12 kilometrów przez Stare Leśno, Trzeszczyn wracamy do Polic. Tego dnia pokonaliśmy około 53 kilometry.

WYPRAWA ROWERAMI WZDŁUŻ ODRY, ZALEWU SZCZECIŃSKIEGO, GRANICY Z NIEMCAMI, PRZEZ PUSZCZĘ WKRZAŃSKĄ

Jest to trasa długa (76,3 km), prowadzi drogami o różnej nawierzchni oraz o różnym natężeniu ruchu samochodowego. Polecana dla wytrwałych rowerzystów jako trening przygotowujący do pokonywania dłuższych tras.

Pomaga w zdobywaniu umiejętności planowania dużego wysiłku wraz z poznaniem krajoznawczym przebytej trasy rowerowej.

POLICE - JASIENICA (6,0 KM) - NIEKŁOŃCZYCA (4,0 KM) - TRZEBIEŻ (5,0KM) – BRZÓZKI - WARNOŁĘKA (13,6 KM) – KARSZNO (5,0 KM) - NOWE WARPNO (3,8KM) - KARSZNO (3,8KM) - MYŚLIBÓRZ WIELKI (8,5KM) - DOBIESZCZYN - (6,1 KM) - TANOWO (11,5KM) – TATYNIA (4,0KM) – POLICE (5,0KM).

ZNAKOWANY SZLAK ROWEROWY „PUSZCZA WKRZAŃSKA”

Opracowany został przez zespół pod kierownictwem Jerzego Winsze z Regionalnego Oddziału Szczecińskiego PTTK im. Stefana Kaczmarka w Szczecinie. Całkowita długość szlaku 100 kilometrów. Kolor szlaku czerwony, znaki malowane, ewentualnie metalowe. Również w Policach na szlaku będą drogowskazy. Szlak ma charakter pętlowy, tzn. zaczyna się i kończy w Szczecinie w okolicach Głębokiego na pętli tramwajowej i autobusowej (w tym miejscu zaczyna się ścieżka rowerowa prowadząca przez las i parki do centrum miasta). Szlak przebiega przez gminę Police.

Przebieg szlaku:

SZCZECIN - miasto wojewódzkie (siedziba władz Województwa Zachodniopomorskiego). W VIII wieku słowiański gród obronny z podgroziem (z X wieku). Na przełomie 1124/1125 roku nastąpiła chrystianizacja Pomorza (w tym Szczecina). Szczecin był siedzibą książąt pomorskich, a prawa miejskie zostały mu nadane przez księcia Barnima I Dobrego 03.04.1243 roku. 13.12.1534r. na Pomorzu wprowadzono protestantyzm. W 1478 roku Pomorze zostało zjednoczenie przez księcia Bogusława X (jego żoną była Anna Jagiellonka). 10.03.1637 roku umiera ostatni książę Gryfita – Bogusław XIV. Następnie miasto (i Księstwo) znajduje się pod panowaniem władz pruskich, a od 1945 roku władz polskich. Początek szlaku Szczecin - Głębokie, węzeł komunikacyjny (autobusy w kierunku Polic, tramwaje w kierunku centrum), kąpielisko miejskie, bary, restauracje.

WOLCZKOWO - wieś, kościół z XIII wieku, ośrodek jezdziecki.

DOBRA SZCZECIŃSKA - wieś, kościół z XIII wieku, siedziba gminy, pozostałości po dawnym zespole dworskim: rządówka i gorzelnia z XIX wieku, park dworski.

BUK - wieś, kościół z XIII wieku, przejście graniczne małego ruchu granicznego.

STOLEC - wieś, kościół z XVII wieku, pałac z XVIII wieku, cis „Barnim” (pomnik przyrody), park pałacowy.

BOLKÓW -siedziba stacji ornitologicznej PAN (Rezerwat „Świdwie”)

REZERWAT ŚWIDWIE - jezioro o powierzchni około 360 ha, strażnica ornitologiczna PAN, unikat w skali światowej, ważny zbiornik dla ptactwa

łęgowego (około 118 gatunków) i przelotnego. W 1984 roku wpisane do międzynarodowej konwencji RAMSAR.

ZALESIE - osada, pałac z 1910 roku, siedziba Nadleśnictwa Trzebież.

DOBIESZCZYN - osada, planowane przejście drogowe z Niemcami.

NOWE WARPNO – KARSZNO - kościół ryglowy z XVIII wieku, pałac z XIX wieku, obecnie siedziba Straży Granicznej.

NOWE WARPNO - miasto, siedziba gminy, morskie przejście graniczne z Niemcami. Prawa miejskie nadane około 1295 roku. Liczne zabytki: kościół z X wieku, ratusz o konstrukcji ryglowej z 1697 roku, zabytkowa zabudowa z XIX wieku, plaża, kempingi, kwatery prywatne.

WARNOLEKA - wieś, kościół ryglowy z XVIII wieku, kwatery prywatne.

BRZÓZKI - wieś, domy i zabudowania gospodarcze o konstrukcji ryglowej z przełomu XIX i XX wieku, sklepy, kwatery prywatne, ośrodki wypoczynkowe.

TRZEBIEŻ - wieś, kościół z XVIII wieku, zabytkowe drewniane domy, ośrodki wypoczynkowe, plaża, Centralny Ośrodek Żeglarstwa, port rybacki i morski, morskie przejście graniczne, dojazd z Polic autobusami linii samorządowej.

UNIEMYŚL - wieś, zabytkowe budownictwo drewniane (przełom XIX/ XX wieku).

NIEKŁOŃCZYCA - wieś, kościół ryglowy z XVIII wieku.

POLICE JASIENICA - zespół kościelno - klasztorny augustianów z XIII wieku, przystanek autobusowy linii samorządowej.

TATYNIA - wieś, kościół ryglowy z XVII wieku.

TRZESZCZYN - wieś, pomnik poświęcony ofiarom obozów koncentracyjnych zatrudnianych w fabryce benzyny syntetycznej w Policach.

POLICE - miasto powiatowe, późnogotycka kaplica z XV wieku, domy mieszczkańskie z końca XIX wieku, Miejski Dom Kultury z Galerią Historyczną.

Szlak przebiega przez tereny gmin: Police, Dobra Szczecińska, Nowe Warpno, głównie po terenach leśnych Puszczy Wkrzańskiej.

ZNAKOWANY SZLAK ROWEROWY, „SZLAK PARKÓW I POMNIKÓW PRZYRODY W POWIECIE POLICKIM”- CZEŚĆ I

Opracowany został przez zespół pod kierownictwem Jerzego Winszego z Regionalnego Oddziału Szczecińskiego PTTK im. Stefana Kaczmarka w Szczecinie. Długość szlaku 22,5 kilometra. Oznakowanie szlaku czarne, znakami malowanymi oraz na skrzyżowaniach tabliczkami metalowymi. Szlak w okolicach Bobolina styka się ze szlakiem zielonym (szlak kościołów wiejskich gminy Kołbaskowo) i w Dobrej Szczecińskiej ze szlakiem czerwonym (Puszcza Wkrzańska) i ponownie dochodzi do tego szlaku czerwonego w rezerwacie „Świdwie”.

Opis trasy od Bobolina do Rezerwatu Świdwie

Wyruszamy z Bobolina. Na drugim kilometrze po prawej stronie trasy znajduje się malownicze jezioro (bez nazwy).

3,40 km Kościno (centrum) - wieś na pograniczu. Park podworski z cennym starodrzewem (m.in. buki, wiązy, świerki, cisy, żywotniki, kasztanowce, lipy) - Przy drodze: Kościno - Dołuje grupa drzew - pomników przyrody, w pobliżu (na lewo od drogi) dąb pomnikowy (nie oznaczony).

6,00 km Dołuje (centrum) - wieś, w centrum głąz - pomnik o wysokości 1,70 m, o obwodzie 3,10 m (z tablicą „Byliśmy, jesteśmy, będziemy”).

7,80 km Wąwelnica - wieś, w rejonie kościoła z drugiej połowy XIII wieku (przebudowany w XVIII wieku) drzewa pomnikowe (nie oznakowane). Aleja lipowa wzdłuż drogi we wsi.

Na odcinku od 8,2 km do 11,2 km obok drogi gruntowej rząd starych wierzb (niektóre o oryginalnych kształtach).

12,50 km Dobra Szczecińska (centrum) - wieś, siedziba gminy. W południowej części wsi zaniedbany park podworski z drugiej połowy XVIII wieku z drzewami pomnikowymi (lipa drobnolistna obw. 3000 cm, dwie topole czarne o obw. 360 cm i 400 cm, dwa dęby piramidalne - obw. 300 cm, i 370 cm, dąb szypułkowy - 280 cm, cis pospolity - siedmiodnogowy, skrzydłorzech kaukaski). W centrum wsi znajduje się kościół z drugiej połowy XIII wieku z barokowym wyposażeniem.

16,40 km Grzepnica (centrum) - wieś, kilka zabudowań o konstrukcji ryglowej. Od Węgornika (21,3 km) do punktu obserwacyjnego rezerwatu „Świdwie”, wzdłuż szlaku rośnie kilka drzew o cechach pomnikowych (m.in. topole). 22,50 km Rezerwat „Świdwie” punkt obserwacyjny (wieża z budynkiem strażnicy)- konstrukcja drewniana, dachy pokryte trzcina. Przed dojściem miejsce do odpoczynku.

Na trasie szlaku obserwujemy zarówno walory przyrodnicze jak i zabytki architektury, oraz jezioro i ptaki w rezerwacie „Świdwie”.

MIEDZYNARODOWA TRASA ROWEROWA PO REGIONIE „POMERANIA” (W TYM RÓWNIEŻ PO GMINIE POLICE)

Początek trasy jest w **Bernau** pod Berlinem. Następnie w kierunku wschodnim do granicy polsko - niemieckiej przechodzi przez **Lobetal, Finowfurt, Eberswalde, Oderberg** po pojezierze Brandenburgii. Na północny wschód mijamy **Angermünde** i dalej na wschód do **Schwedt**, następnie wzdłuż granicy z Polską przez **Mescherin** do **Gryfina**. W Polsce kierujemy się na północ wzdłuż Regalicy, do **Podjuch**. Jesteśmy w Szczecinie- Pomorzany. W Szczecinie za Starym Miastem trasa rowerowa rozwidła się na część zachodnią przez **Szczecin, Pogodno, Głębokie**. Jesteśmy w gminie Police. Trasa prowadzi przez **Pilchowo, Żółtew, Bartoszewo, Tanowo, Trzeszczyn** do **Polic**. Część wschodnia trasy wiedzie wzdłuż Odry w Szczecinie – **Grabowo, Żelechowa, Goćław, Glinki, Stolczyn, Skolwin**. Trasa po gminie Police zaczyna się w

Mścięcinnie. W Policach łączą się obie trasy. Następnie na trasie znajdują się: **Jasienica, Niekłończyca, Uniemyśl, Trzebież.** Wyjeżdżamy z terenów gminy i przejeżdżamy przez **Warnołękę, Karszno do Nowego Warpna.** Opuszczamy Polskę i udajemy się promem do Niemiec. Dopływamy do **Altwarp.** Następne miejscowości leżą na północy Niemiec w pobliżu Bałtyku: **Ueckermünde, Anklam.**

Trasa kolarska została opracowana przez Międzyregionalną Organizację Euroregion „Pomerania” w ramach Unii Europejskiej w lipcu 2005.

MIEDZYNARODOWY SZLAK ROWEROWY WOKÓŁ ZALEWU SZCZECIŃSKIEGO

Początek trasy znajduje się na pograniczu Polski i Niemiec, na przejściu granicznym Świnoujście - Ahlbeck. Prowadzi przez zachodnie tereny województwa Zachodniopomorskiego. Trasa z wyspy Uznam promem przenosi się na wyspę Wolin przez Międzyzdroje (rezerwat żubrów - Muzeum Wolińskiego Parku Narodowego), Wicko - Wapnica (jezioro Turkusowe), Dargobądz – Wolin (muzeum). Po opuszczeniu wyspy Wolin, za cieśniną Dziwny zakręcamy na Reclaw na południe wzdłuż brzegów Zalewu Szczecińskiego - Żarnowo do Stepnicy. Następnie zakręcamy na wschód przez Kąty - Krępsko Modrzewie do Goleniowa (mury obronne). Od miasta jedziemy na południowy - zachód przez Komarowo – Lubczynę - Czarną Łąkę – Kucice - Załom. Jesteśmy w Szczecinie (Zamek, Katedra, Wały Chrobrego). Jedziemy na zachód wzdłuż jeziora Dąbskiego, Trasą Zamkową nad Regalicą i Odrą i dalej na północny – zachód ul. Wojska Polskiego do Głębokiego. Przez Szczecin jedziemy ścieżką rowerową od Placu Grunwaldzkiego, Jasne Błonia, Park Kasprowicza, Lasek Arkoński, do Pilchowa. Znajdujemy się na terenie gminy Police, wśród lasów Puszczy Wkrzańskiej. Dojeżdżamy do Tanowa. Za Tanowem skręcamy na północny – wschód w kierunku Tatyni (ryglowy kościół z XVII wieku). Dojeżdżamy do Jasienicy (gotycki kościół, ruiny średniowiecznego klasztoru Augustianów). Przez Dębostrow, Niekłończyce kierujemy się do Trzebieży (port rybacki przy ujściu Odry do Zalewu Szczecińskiego). Zmieniamy kierunek na północny – zachód i przez Brzózki – Warnołękę – Karszno, dojeżdżamy do Nowego Warpna. Opuszczamy Gminę Police, Województwo Zachodniopomorskie i Polskę. Nowe Warpno to jedno z najmniejszych miast w Polsce (zabytkowy ratusz, barokowy kościół), położone na półwyspie oblanym wodami Zalewu Szczecińskiego. Trasa rowerowa w Polsce liczy około 250 km. Promem dostajemy się do Altwarp w Niemczech. Dalej na zachodzie są: Warsin (park Zamkow), Ueckermünde (zamek), Grabin – Leopoldshafen, Bugewitz. Dalej na północ dostajemy się do Anklam (miasto Lilienthalla) i stąd przez Retzow – Libnow - Zecherin (most nad cieśniną Peene [Piana]) i dalej już na wyspie Uznam przez Usedom – Stolpe – Gummlin - Dargen (muzeum motornictwa), do Garz - Korswandy - Ahelbecku. Trasa w Niemczech wynosi około 231 km.

TURYSTYKA WODNA - KAJAKOWA, ŻEGLARSTWO

- ZALEW SZCZECIŃSKI to największy śródlądowy zbiornik wodny w okolicach Polic. Połączony jest z morzem Bałtyckim cieśniną Pianą (w Niemczech), Świną (między wyspami Uznam i Wolin) oraz Dziwną (na wschodzie). Dzieli się na część wschodnią - Wielki Zalew (na terenie Polski) i zachodnią - Mały Zalew (na terenie Niemiec). Długą wąską cieśniną Zalew Szczeciński jest połączony z Zalewem Kamieńskim. Zalew maksymalnie ma 4 m głębokości. Główne kierunki prądu układają się wzdłuż rynn toru wodnego Szczecin - Świnoujście. Zalew jest otoczony urozmaiconą linią brzegową. Wspomniany akwen znany jest jako teren rekreacji i sportów wodnych. Można się tutaj dostać z Niemiec ze Stralsundu, wpływając na wody Zalewu Odrą lub wodując łódź w jednym z portów Zalewu. Nad Zalewem znajduje się wiele portów, nie tylko handlowych, rybackich ale i jachtowych. Żeglowanie po Zalewie Szczecińskim, Bałtyku i Jeziorze Dąbskim umożliwia gęstą sieć połączeń śródlądowych. Można w ten sposób dopłynąć z Polic nawet do Paryża. Turystyka wodna, w szczególności żeglarstwo, uznawana jest za jedną z najbardziej perspektywicznych i dynamicznie rozwijających się form aktywnego wypoczynku. Animatorem i gospodarzem życia żeglarskiego w regionie jest Zachodniopomorski Okręgowy Związek Żeglarski w Szczecinie. W Trzebieży znajduje się Centralny Ośrodek Żeglarski Polskiego Związku Żeglarskiego.

- MORZE BAŁTYCKIE jest chętnie odwiedzane przez żeglarzy, na jego wodach przybrzeżnych. Żeglarze cenią specyfikę i klimat akwenu, który pamięta wyprawy Wikingów, hanzeatyckich kupców i niejedną barwną przygodę morską. Pogoda na Bałtyku charakteryzuje się małymi wahaniami rocznych temperatur. Dominują tu wiatry zachodnie i północno-zachodnie. Największą prędkość bałtyckie wiatry osiągają zimą, ich średnia miesięczna wynosi 6-9 m/s. Wiosna na Bałtyku jest zazwyczaj chłodna i długa. Lato jest umiarkowanie ciepłe. Pierwsza połowa jesieni jest na ogół ciepła i sucha, w drugiej dominuje zachmurzenie, sztormy i mgły.

- JEZIORO DABIE jest jeziorem deltowym w dolinie Odry, powstało w wyniku zamknięcia jednego z jej ujść. Linia brzegowa jeziora liczy 55 km. Akwen jest znany żeglarzom jako stosunkowo płytki. Klimat w tym rejonie zbliżony jest do klimatu Niziny Szczecińskiej. Na Jeziorze Dąbskim przez cały rok dominują wiatry północno - zachodnie. Najtrudniejsze warunki do żeglowania występują na akwenie w okresie jesienno - zimowym. Zbiornik charakteryzuje się krótką falą - do 1,5 metra. Pewnym utrudnieniem dla żeglarzy są bardzo liczne sieci rybackie, w związku z tym wskazane jest pływanie wzdłuż torów wodnych. Wzdłuż jeziora żeglarze i kajakarze mogą zatrzymywać się i nocować, biwakować, korzystać z wyżywienia w Lubczynie, Dąbiu, Czarnej Łące, Trzebieży, Policach, Szczecinie. Kilka przystani jachtowych na tych akwenach zostało rozbudowanych i zmodernizowanych, a w innych przypadkach są plany tego typu inwestycji. Z morskich marin możemy wypłynąć pod pełnymi żaglami w rejs swojego życia.

Istotnym elementem życia żeglarskiego, są liczne imprezy organizowane tu co roku z myślą o miejscowych i przyjezdnych żeglarzach. Średnio każdego roku odbywa się 8 imprez regat lokalnych, 12 wieloetapowych regat turystycznych o zasięgu lokalnym i krajowym oraz 5 innych imprez żeglarskich.

Należałoby zwrócić uwagę na działalność Harcerskiego Ośrodka Morskiego nad jeziorem Dąbie, który oprócz uprawiania przez jego członków żeglowania, przyciąga nie tylko zainteresowaną tym rodzajem odpoczynku młodzież szkolną, ale również w porozumieniu z Klubem Inwalidów „Start”, powołał sekcję żeglarską wśród osób niepełnosprawnych. W imprezach żeglarskich uczestniczy średnio rocznie 450 uczestników.

WYPRAWA KAJAKIEM RZEKĄ WKRĄ OD WARNITZ DO UECKERMÜNDE

Jeżeli chcemy popłynąć kajakiem nie tylko po rzece Wkrze, ale również po licznych jeziorach, jeżeli w czasie wyprawy chcemy zwiedzić stare miasta z gotycką architekturą, jeżeli chcemy zobaczyć słowiańską wioskę z X wieku, powinniśmy skompletować sprzęt wodny, zespoły chętnych do wodnych wycieczek, oraz zaplanować wyprawę kajakiem rzeką Wkrą.

Kiedy już wszystko będzie gotowe do wyjazdu, wyruszamy z centrum Polic drogą numer 114. W Tanowie skręcamy w lewo na drogę numer 115, która doprowadzi nas do centrum Szczecina. Stąd wyznaczoną drogowskazami drogą numer 13 dojeżdżamy do przejścia granicznego w Kołbaskowie. Następnie autostradą E-28 jedziemy w stronę Berlina. Z autostrady zjeżdżamy do miejscowości **Warnitz**.

Kajaki wodujemy nad jeziorem **Oberúckersee**. Wcześniej zależnie od możliwości fizycznych uczestników wędrowki, oraz chęci poznania architektury, oraz wypoczynku w Puszczy Wkrzańskiej ustalamy miejsca postoju. Długość trasy wynosi około 83,5 km. Na pokonanie jej wystarczy od 4 do 6 dni. Cały szlak jest oznakowany, nie wymaga dużego doświadczenia. Jedynym utrudnieniem są progi spiętrzające wodę rzeki. Trasa prowadzi przez jeziora, łąki, pastwiska oraz Puszcę Wkrzańską, do Zalewu Szczecińskiego. Na trasie znajduje się dużo miejsc do biwakowania z zagospodarowanymi polanami.

Trasa przez jezioro prowadzi do kolejnego jeziora **Molensee** i okolicznych bagien, za którymi jest jezioro **Unterúckersee**. Jesteśmy w **Prenzlau**. Widoczne z daleka wieże gotyckiego kościoła, z fragmentami murów obronnych i średniowieczną wieżą bramną. Kajaki przenieść należy koło kościółka św. Sabiny (około 200 metrów). Rzeka jest tu płytka. Trzeba uważać na mielizny i liczne kamienie w wodzie. Około 1 kilometra dalej rzeka staje się głębsza. Nie potrzeba już holować sprzętu na cumkach. Trasa rzeki biegnie wśród trzcinowisk, łąk, pastwisk. Wokół

panuje cisza. Kolejna przeszkoda na betonowym spiętrzeniu rzeki w **Nieden**. Ma dwa przepusty i kamienne bystrze dla ryb. System progów w dolinie **Uecker** powstał na początku XX wieku. Do dzisiaj jest sprawny i pozwala na utrzymanie stałego poziomu wód, przy okazji nawadnia okoliczne pastwiska i pola uprawne. Kolejna przenoska, tym razem tylko o długości 40 metrów. Nad nami autostrada A-20. Dopływamy do **Pasewalku**. Z daleka widoczny elewator zbożowy. Na starym mieście gotycki kościół Mariacki, średniowieczne mury obronne, bramy, wieże. Na trasie za miastem lasy Puszczy Wkrzańskiej. Dawni mieszkańcy tych ziem wypływali stąd na podbój Skandynawii. Na rzece są do pokonania dwa betonowe jazy. Za Pasewalkiem rzeka staje się bardziej uregulowana, prosta. Jednak po pewnym czasie przed nami kolejny jaz Belling. Puszcza Wkrzańska do XVIII wieku była prawie niezamieszkała. Dopiero działalność smolarni, huty szkła przyczyniły się do wzrostu liczby mieszkańców. W puszczy przeważają lasy sosnowe oraz skupiska buków. Niekiedy występują mokradła i jeziora. Zbliżamy się do **Torgelow**, jesteśmy w **Ukranenland**. Przenosimy się w czasie – jesteśmy wśród dawnych Słowian z X wieku. Od strony rzeki widać najpierw palisadę, potem łodzie i chaty kryte trzcina. Nad wodą suszą się sieci i skóry miejscowych zwierząt. Zacumowane obok łodzie mają dzioby w kształcie smoków. Poruszający się ludzie ubrani są w siermięgi. Jesteśmy w skansenie. **Wkrzanie** należeli do grupy Słowian Zachodnich. W X wieku zostali zdominowani przez słowiańskich **Wioletów**. W latach późniejszych ziemie te weszły w skład Księstwa Pomorskiego, z czasem Słowianie ulegli germanizacji. Na terenie skansenu są warsztaty rzemieślników. Można zobaczyć broń myśliwską, narzędzia do połowu ryb. Oprócz tego dla turystów organizowane są pokazy i nauka lepienia garnków, tkactwa, pieczenia chleba, kowalstwa. Ciekawa jest przejażdżka „Śwarogiem”- repliką dawnej słowiańskiej łodzi z X wieku. Jesteśmy w **Torgelow**. Płyniemy obok licznych przystani wodnych. Tutaj czeka największy z dotychczas spotykanych na trasie jaz, który zmusza do 200 metrowego przeniesienia kajaków. Można tutaj ciekawie odpocząć, bo w mieście jest kąpielisko z podgrzewaną wodą, 400 metrowy tor gokartowy. Za **Torgelow** rzeka staje się szersza i wolniejsza. Koło **Eggesin** łączy się z **Randow**, tworząc coraz częściej jeziora i zatoki. Na rzece pojawiają się łodzie motorowe z **Liepgarten** dzielnicy willowej **Ueckermünde** (Wkryujście). W mieście można zwiedzić wieżę Książąt Pomorskich (tu zmarła Anna Jagiellonka - żona Bogusława X), liczne przystanie jachtowe, kąpielisko, ZOO. Statki białej floty (kursują do Świnoujścia i Nowego Warpna). Za miastem rzeka jest szeroka. Tu można zobaczyć pierwsze fale powstałe pod wpływem północnego wiatru z Zalewu Szczecińskiego. Ujście rzeki to połączenie się jej z bezkresnymi wodami Zalewu Szczecińskiego. Tu kończy się wyprawa kajakowa.

Pokonaliśmy ciekawą trasę kajakową po rzece Uecker, którą Słowianie nazywali Wkrą. Na mapach wygląda na rzekę nudną, a w

rzeczywistości jest bardzo urozmaicona. Płyńie przez miasta, przepływa przez jeziora, wśród lasów Puszczy Wkrzańskiej. Ma wiele miejsc biwakowych. W powrotną drogę udajemy się przez **Eggesin, Torgolow, Pasewalk**, skąd autostradą przez Kołbaskowo docieramy przez Szczecin do Polic.

TURYSTYKA KONNA

Rejony Puszczy Wkrzańskiej są również miejscem zapewniającym aktywny wypoczynek w siodle.

Wszystkie stada, stadniny, stajnie, ośrodki i pensjonaty oraz gospodarstwa agroturystyczne, to miejsca gdzie można przeżyć nie tylko pierwszą ale i kolejną przygodę, która na długo pozostanie w pamięci. Jazda na koniu, czy też jeździectwo, może stać się pasją.

Gmina Police przedstawia kilka propozycji:

OŚRODEK JEŹDZIECKI „U ANI” W BARTOSZEWIE

Jest to ośrodek specjalizujący się w nauce jazdy konnej dzieci, w wieku od 6-7 lat. W rezultacie jest to jeden z dwóch ośrodków w Polsce, posiadających swoich uczniów w kadrze narodowej. Specjalizacja dotyczy głównie sztuki ujeżdżania koni. Młodzi uczestnicy ćwiczą na ujeżdżalniach pod opieką instruktora i trenera. Pod siodło przygotowanych jest około 15 koni, głównie małych. Oprócz tego ośrodek oferuje naukę jazdy na lonży, jazdy po terenie, trening sportowy, przejażdżki bryczką, hipoterapię, a także organizację imprez dla gości indywidualnych i grup zorganizowanych. Istnieje możliwość przenocowania oraz posilenia się na miejscu.

JEŹDZIECKI KLUB SPORTOWY EQUUS W LEŚNIE GÓRNYM KOŁO PILCHOWA. STAJNIA SPORTOWA LEŚNO GÓRNE

Do ośrodka można dojechać autobusem z Polic lub ze Szczecina. Dysponuje 12 końmi pod siodło. Można trenować pod okiem instruktora oraz trenera jazdy. Oprócz nauki dla początkujących i zaawansowanych, klub oferuje również treningi sportowe, głównie w ujeżdżaniu i skokach. Ośrodek posiada krytą ujeżdżalnię o wymiarach 60 na 25m, a także boksy dla koni, w sumie 70 boksów do wynajęcia.

Znajduje się tutaj 10 miejsc noclegowych, w czterech pokojach klasy turystycznej oraz możliwość wyżywienia.

GOSPODARSTWO ROLNE I HODOWLA KONI W PILCHOWIE

Gospodarstwo powstało w 1990 roku, ma do dyspozycji gości 20 koni, w tym 2 kuce. Jednorazowo gotowych jest 5 koni. Gospodarstwo posiada stajnię na 40 koni z możliwością wynajęcia boksów. Stajnia znajduje się w spokojnej i cichej miejscowości, otoczonej lasami, przez którą biegają trasy piesze i

rowerowe (ze Szczecina jest ścieżka rowerowa). W pobliżu znajdują się: jezioro Głębokie, korty tenisowe, boiska do koszykówki, siatkówki i piłki ręcznej. Na miejscu znajduje się kryta ujeżdżalnia o wymiarach 12 na 20m, padok i rozległe pastwisko. Gospodarstwo prowadzi własną hodowlę koni. Istnieje możliwość dzierżawy koni, hipoterapia, jazda na lonży, jazda na ujeżdżalni, przejażdżki w terenie z przewodnikiem, wynajem boksów.

HODOWLA KONI I JAZDA KONNA W TANOWIE

Właściciel dysponuje 12 końmi, w tym 1 pony i 1 kuc. Do jazdy rekreacyjnej przygotowanych jest 6 koni. Znajdują się tu również 3 ujeżdżalnie otwarte. Można nauczyć się jazdy z instruktorem. Oprócz tego proponuje się wyprawy w malownicze tereny Puszczy Wkrzańskiej. Konie z hodowli są spokojne i dobrze ułożone. Goście mogą przyjechać z własnym koniem, ponieważ gospodarz dysponuje 2 boksami i 2 stanowiskami. Gospodarze mówią po niemiecku i angielsku. W pobliżu jest rezerwat „Swidwie” oraz jezioro Bartoszewo. Do Tanowa łatwo można dojechać autobusem komunikacji miejskiej z Polic i ze Szczecina.

GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE - „KOŃSKI GAJ” HODOWLA KONI W TANOWIE

W Puszczy Wkrzańskiej na trasie autobusowej z Polic i ze Szczecina, znajduje się drugie gospodarstwo związane z hodowlą koni. W gospodarstwie jest 30 koni, w tym 7 dużych i 23 kuce. Konie stoją w boksach angielskich i trzech stajniach. Istnieje możliwość pozostawienia własnego konia. Gospodarstwo przede wszystkim specjalizuje się w hodowli kuców walijskich. Hodowla koni dysponuje trzema ujeżdżalniami o podłożu piaszczystym i trawiastym. Proponuje się naukę jazdy na lonży, doskonalenie umiejętności jeździeckich, jazdę po okolicznym terenie (nad jeziorem Świdwie i inne trasy), wyjazdy na patrole konne Straży Ochrony Przyrody, przejażdżki bryczkami, woltyżerkę, a w sezonie zimowym – kuligi. Organizowane są również pokazy jazdy w damskim siodle, zaprzęgi kuców, pokazy kładzenia konia, skoki przez przeszkody, oraz imprezy szkolne i rodzinne. Możliwość noclegu i całodziennego wyżywienia.

WYCIECZKA AUTOKAREM WOKÓŁ PUSZCZY WKRZAŃSKIEJ

TRASA – POLICE – TRZEBIEŻ - NOWE WARPNO – STOLEC – BUK - DOBRA SZCZECIŃSKA - SZCZECIN GŁĘBOKIE - SZCZECIN POGODNO - SZCZECIN STOCZNIA - SZCZECIN GOŁĘCINO – PRZĘSOCIN - POLICE (94 km).

Wyruszamy z parkingu przy Urzędzie Gminy w Policach. Najpierw przypomnijmy, co warto zobaczyć w mieście:

1. Grodzisko wczesnośredniowieczne z X/XII wieku – pierścieniowate, o powierzchni 900 m² (u zbiegu ulic Asfaltowej i Dębowej)
2. Gotycką kaplicę z XV wieku, pozostałość po kościele, który spalił się w 1895 roku (na skrzyżowaniu ulic Wojska Polskiego i Grunwaldzkiej)
3. Kilka domów mieszczańskich z XIX wieku na rynku
4. Głaz narzutowy z tablicą pamiątkową poświęconą martyrologii więźniów filii obozu koncentracyjnego w Stuthofie (ul. Ofiar Stuthofu), po lewej stronie drogi z Przęsocina do Polic
5. Pomnik Jana Pawła II, na skwerze imienia Jana Pawła II
6. Lapidarium byłych mieszkańców Polic, nagrobki (przy ulicy Mazurskiej, za kościołem po lewej stronie ulicy Wojska Polskiego)
7. Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP - neogotycki z 1910 roku, z wieżą o wysokości 64 m (przy ul. Wojska Polskiego)
8. Kościół św. Kazimierza budowany w latach 1984-97, dwupoziomowy na planie czworoboku

Jesteśmy w północnej dzielnicy Polic Jasienicy, na Wzgórzu Maryjnym, po prawej stronie za rzeką Gunicą widoczny gotycki kościół św. Apostołów Piotra i Pawła z XIV wieku. Ze starego kościoła pozostała kaplica oraz wieża ryglowa z XVIII wieku. Obok kościoła ruiny dawnego klasztoru. W otoczeniu buk czerwony, cis krzaczasty. W 1999 roku z zachowanych nagrobków utworzono lapidarium. Wyjeżdżamy na północ, ulicą Piastów, drogą nr 114.

Zatrzymujemy się w Niekłończycy, w której znajduje się kościół barokowy z XVIII wieku, o konstrukcji ryglowej, bez wieży, z sygnaturką. Niekłończyca graniczy bezpośrednio z kolejną wsią – Uniemyśl.

Następną miejscowością nad roztoką odrzańską i Zalewem Szczecińskim na skraju Puszczy Wkrzańskiej jest Trzebież. W części centralnej przy ulicy Rybackiej widoczny jest z daleka kościół z 1745 roku. Wieża murowano- drewniana zwieńczona ośmioboczną latarnią i krzyżem na kuli. Nad brzegiem Ośrodek Jachtingu Centralnego Związku Żeglarskiego, posiadający hotel, 2 baseny żeglarskie. Na północ od Trzebieży - Zalew Szczeciński, o powierzchni 968 km², z czego 479 km²

znajduje się na terenie Polski. Przez Zalew Szczeciński prowadzi tor wodny Szczecin – Świnoujście o głębokości 10,5 m. i długości w obrębie Zalewu – 20 km. Tor wodny wyznaczają tzw. bramy torowe. Zalew Szczeciński łączy się z Zatoką Pomorską przez trzy cieśniny (Pianę, Świnę, Dzwinę). Trzebież i najbliższe jej okolice są miejscem aktywnego wypoczynku związanego z akwenami wodnymi.

Z Trzebieży wyruszamy w kierunku północno- zachodnim, wkraczamy na tereny Puszczy Wkrzańskiej. W Puszczy głównie występują lasy sosnowe z domieszką buku i dębu. Na terenach podmokłych rosną olszyna i brzozy. Na torfowiskach występuje brzoza omszona. Na terenach Puszczy spotykamy liczne ptaki. Rzadkim okazem, który jest wpisany do Światowej Czerwonej Księgi zwierząt ginących jest kania rdzawa. W puszczy liczne są pomnikowe drzewa.

Nad Zalewem Szczecińskim mijamy osadę Trzebieradz z neoklasycystycznym pałacem z początku XX wieku, do którego prowadzi Aleja Lipowa. Park z drugiej połowy XIX wieku, to jeden z cenniejszych zespołów dendrologicznych na Pomorzu. Do gatunków unikatowych i jednocześnie egzotycznych należą: jodła olbrzymia, świerk sitkajski, ostrokrzew kolczasty, cyprysik sitkajski i wiele innych.

Zbliżamy się do Warnołęki leżącej również nad Zalewem Szczecińskim, w otoczeniu Puszczy Wkrzańskiej. Tam zobaczymy ryglowy kościół z XVIII wieku, salowy, prezbiterium zamknięte trójbocznie, wieża czworoboczna przykryta dachem namiotowym. Kościół stoi za wsią, na północ od drogi.

Nowe Warpno - Karszno kolejna miejscowość nad Jeziorem Nowowarpińskim. Kościół św. Huberta, salowy o konstrukcji ryglowej z 1793 roku, z neogotycką murowaną wieżą z drugiej połowy XIX wieku, wokół stare drzewa. 300 metrów na południe od drogi pałacyk z końca XIX wieku (obecnie siedziba Straży Granicznej). Pałac posiada neobarokowe elementy dekoracyjne i wieżę. W parku stare lipy i graby.

Nowe Warpno - to miasteczko położone na półwyspie oddzielającym Zalew Szczeciński od jeziora Nowowarpińskiego, posiada średniowieczny układ urbanistyczny. Ze względu na swoje położenie ma ciekawą historię: było własnością klasztoru, należało do Szwecji i Prus. W pobliskim Podgrodziu wybudowana została dzielnica o charakterze wypoczynkowym głównie dla mieszkańców Polic i Szczecina, W dawnym układzie zabudowy miejskiej znajduje się kościół Wniebowzięcia NMP z 1442 roku. Salowy, z ciekawym ołtarzem z 1704 roku z obrazem ukrzyżowania, amboną z końca XVII wieku. W kościele znajduje się piec żeliwny z XIX wieku do ogrzewania wnętrza. Ratusz z 1697 roku, konstrukcji ryglowej, ze smukłą wieżą nakrytą barokowym hełmem, na której znajduje się czynny stuletni zegar. Na wschód od kościoła zabytkowa pompa z drugiej połowy XIX wieku. W miasteczku kilka parterowych domów, z bramnymi przejazdami na podwórze. Na ulicy Szczecińskiej lipy drobnolistne o obwodzie 480 - 700 centymetrów

(stanowią 7 pomników przyrody). W północnej części port rybacki i pasażerski (ten ostatni to wodne przejście graniczne). Nad wodami niewielkie piaszczyste plaże. Wracamy do Karszna, skąd w kierunku południowym, wzdłuż granicy z Niemcami jedziemy do Dobieszczyna.

W głębi Puszczy Bukowej na trasie do Dobieszczyna istnieje możliwość skręcenia w prawo (wąską drogą śródleśną), by zatrzymać się w Myśliborzu Wielkim, nad jeziorem o tej samej nazwie. Można tam zobaczyć skupienie wielu willi i domków wypoczynkowych, będących celem wypoczynku weekendowego i letniego mieszkańców Szczecina i Polic.

Dobieszczyn to miejsce dawnej placówki Straży Granicznej, a w przyszłości przejścia drogowego do Niemiec (Hintersee).

Stolec to wieś położona na skraju Puszczy Wkrzańskiej nad jeziorem Stolsko (powierzchnia 90 ha). W dawnych czasach był to gród Kasztelani Szczecińskiej. Ustalenie kształtu granicy w 1945 roku w linii prostej (Rosówek - Nowe Warpno) spowodowało podział jeziora i parku między dwa państwa. Zespół pałacowo - parkowy to pałac z dziedzińcem i zabudową folwarczną, park z alejami dojazdowymi oraz kościół z cmentarzem. W parku pomnik przyrody cis „Barnim” (obwód 290 cm). Kościół barokowy, otoczony murem, barokową bramką wejściową z kartuszem. Cmentarz posiada kamienny, klasycystyczny pomnik nagrobny.

W niedalekim (4 kilometry na wschód) Bolkowie nad jeziorem Świdwie - Stacja Ornitologiczna PAN. Jeziro Świdwie to ornitologiczny rezerwat przyrody w Puszczy Wkrzańskiej założony w 1963 roku. W 1984 roku został wpisany na listę konwencji o ochronie obszarów wodno-błotnych o znaczeniu międzynarodowym „Ramsar”. Ze specjalnej wieży istnieje możliwość obserwacji ptactwa nad jeziorem. Do rezerwatu trzeba dojechać polną drogą, niezbyt szeroką i nie bardzo równą. Część trasy do jeziora trzeba przejść pieszo.

Rzędziny to dawna siedziba średniowiecznych rodów rycerskich. W czasie II wojny światowej pałac został zniszczony. Obecnie pozostał park ze starodrzewem. Przy drodze - trzy dęby, pomniki przyrody. W północnej części głaz narzutowy, granit szary (obwód 3,7 m, wysokość 1,6 m).

Buk - kolejna wieś przygraniczna z kościółem z drugiej połowy XIII wieku, otoczonym murem, zbudowany z 26 warstw ciosów granitowych, dwa portale wejściowe, na szczycie ściany wschodniej - siedem piramidalnie ustawionych blend. W północnej części wsi znajduje się dwór neoklasycystyczny z przełomu XIX i XX wieku. W parku stare drzewa. W 1996 roku otwarto tu przejście graniczne do Niemiec (Buk - Blankensee) w tzw. małym ruchu granicznym pieszym i rowerowym (otwarte w ciągu dnia dla miejscowej ludności).

Dobra Szczecińska to wieś gminna na skraju Puszczy Wkrzańskiej. Kościół gotycki z przełomu XIII i XIV wieku, zbudowany z kostki

granitowej. Obok kościoła wolno stojąca dzwonnica z XVIII wieku, budynek klasztorny oo. Franciszkanów, mur z renesansową bramką. We wsi pozostałości po dawnym zespole dworskim: park z krzewami i drzewami pomnikowymi, gorzelnia. Przy drodze do Wołczkowa głaz z kamienną tablicą.

Wołczkowo to wieś położona na skraju Puszczy Wkrzańskiej. Typowa owalnica z kościołem w środku. Kościół granitowy (19 warstw) z końca XIII wieku. Wieża ceglana, kwadratowa, trzykondygnacyjna z ostrym hełmem z latarnią. Od strony zachodniej rozwija się budowa domów jednorodzinnych.

Jesteśmy w Szczecinie w dzielnicy Głębokie. Wśród lasów osiedle domów, willi. Stąd rozpoczynają się szlaki piesze i rowerowe po lesie Arkońskim i puszczy Wkrzańskiej. Jezioro Głębokie (31 ha) z plażą i wypożyczalnią sprzętu wodnego. Wokół jeziora trasy spacerowe i ścieżka przyrodnicza. Pętla tramwajowa i autobusowa, miejsca wypoczynku, rekreacji i sportu mieszkańców Szczecina. W pobliżu (2 km) znakowanymi szlakami od Głębokiego Dolina Siedmiu Młynów. Strumyk Osówka - łączący siedem jezior, polana harcerska i rekreacyjna - meta rajdów turystycznych, spotkań rodzinnych i zespołów turystycznych szkół i harcerzy.

Skrećmy w Al. Wojska Polskiego. Szczecin - tor kolarski w dzielnicy willowej Pogodno (pięknie zadrzewione osiedle z ciekawą zabudową. W pobliżu toru (po lewej stronie ulicy) kapielisko „Arkonka” w parku leśnym „Las Arkoński”.

Szczecin – Pogodno, skrećmy w prawo w ul. Unii Lubelskiej. Przed szpitalem (1937-39r.) pomniki: Samarytanina i Wzgórze Napoleona (dawniej Obozowisko wojsk Francuskich w 1808 roku). Ciekawie umiejscowiony w lesie stadion lekkoatletyczny.

Wracamy do Al. Wojska Polskiego, którą jedziemy do Placu Sprzymierzonych, skrećmy w prawo w ulicę Józefa Piłsudskiego, do Parku Żeromskiego, następnie w lewo ulicą Matejki, Gontyny, Szczanieckiej i w prawo 1-go Maja do końca. Jesteśmy przy II bramie Stoczni Szczecińskiej „Nowa”, przy I bramie pamiątkowa tablica wymieniająca nazwiska osób, które zginęły 17 XII 1980 w starciu z milicją.

By dojechać do wzniesień Wzgórz Warszewskich wracamy ulicą 1-go Maja, skrećmy w prawo w ulicę Szczanieckiej, podjeżdżamy w górę ulicą Wilczą, Obotrycką, Bogumińską, Pokoju. Jesteśmy w dzielnicy Szczecin – Goćław - położonej na rozległym, płaskim wzniesieniu Wzgórz Warszewskich dochodzących do 131 m. n. p. m. Piękne widoki na dolinę Odry, jezioro Dąbie, Puszcę Bukową i Goleniowską.

Dojeżdżamy do ostatniej na naszej trasie miejscowości - Przęsocin. Jest położona na wyższych częściach Wzgórz Warszewskich (około 100 m. n. p. m.) w centrum wsi widoczny z daleka Kościół kamienny z 1493 roku z przybudowaną drewnianą wieżą przykrytą hełmem.

Przecinamy lasy Puszczy Wkrzańskiej przez dzielnicę Mścięcino ulicami Szczecińską, Przęsocińską, Asfaltową wjeżdżamy do centrum Polic na Plac Chrobrego.

Trasę wycieczki możemy pokonywać kilkakrotnie: jako miejsce wypoczynku nad wodą (Trzebież, Nowe Warpno, Świdwie, Głębokie) odpoczynku na łonie przyrody (w wielu miejscach Puszczy Wkrzańskiej) poznawania zabytków architektury (prawie we wszystkich miejscowościach).

POLICE - GMINA ZIELONA

Walory krajobrazowe i ornitologiczne

Police - gmina przemysłu chemicznego

Pomimo potężnych Zakładów Chemicznych „Police” S.A., gmina Police uważana jest, przez wielu autorów opracowań na jej temat, „za jedną z wiodących w kraju pod względem ekologicznym”. Potwierdzają to zdanie działania Urzędu Gminy Police oraz wiele czynników geograficzno-przyrodniczych występujących na tym obszarze. Jednym z przykładów jest posadzenie kilkudziesięciu tysięcy drzew i krzewów na terenie gminy. Podobnie pas zadrzewień wokół Zakładów Chemicznych chroni mieszkańców gminy przed szkodliwym oddziaływaniem kombinatu. Od 1994 roku zmodernizowano wszystkie kotłownie na terenie miasta. Właściwym przykładem jest również selekcjonowanie i przerabianie śmieci w nowoczesnym Zakładzie Odzysku i Składowania Odpadów Komunalnych w Leśnie Górnym.

Wymieniony zakład w Leśnie Górnym należy pod względem koncepcji i technologii do jednego z najnowocześniejszych przedsięwzięć w skali kraju. W wyniku segregowania śmieci odzyskuje się 12% surowca. Pozostałości zostają sprasowane w kostki (prze co zajmują mniej miejsca), które są składowane w specjalnych kwaterach. W rezultacie tych działań powiat Policki ma problem ze śmieciami rozwiązany na około 30 lat.

Gmina Police wyróżnia się bogactwem flory i fauny na tle Województwa Zachodniopomorskiego. Położona jest wśród lasów Puszczy Wkrzańskiej. Lasy zajmują ogółem 12 tysięcy hektarów powierzchni. Spotkać w nich można jelenie (w tym rzadkie okazy medalistów ze wspaniałym porożem) sarny, daniele, dziki, borsuki, lisy, i zające. Nie brak także pomników przyrody.

Puszcza Wkrzańska to jeden z ciekawszych i piękniejszych kompleksów leśnych w Polsce. W ciągu ostatnich kilkunastu lat ornitolodzy obserwowali na jej obszarze 205 gatunków ptaków, spośród 403 odnotowywanych w Polsce. Gnieźdzą się tutaj m.in. pary **orlików**, a na potężnych sosnach - **orły bieliki**. Równie rzadkim, a często spotykanym tu drapieżnikiem jest **kania rdzawa** gnieźdząca się głównie w pobliżu zbiorników wodnych. To samo dotyczy **kobuza**, **trzielojada**, **myszolowa** i **żurawia**. Najmniejszy **sokół kobuz** wykorzystuje na swe lęgi gniazda wron. Ugania się za jaskółkami, ale najczęściej poluje na duże owady, ważki, chrząszcze. Miłośnika przyrody zachwyci donośny głos i upierzenie dzięcioła czarnego. Wykuwa on obszerne dziuple w pniach sosen i buków, a te z kolei chętnie zajmuje gołąb siniak. Spośród licznej grupy ptaków leśnych, na wyróżnienie zasługują niektóre gatunki: **słonka**, **zniczek**, **mucholówka mała**, **gil** i **krętogłów**. W nocy rozpoczynają poszukiwanie za żywnością: **sowy**, **puszczyk**, **uszatka**.

Na jeziorze Karpino, niewielkim (około 60 hektarów) zbiorniku miłośnik ptaków może spotkać wiele mało znanych gatunków. W otoczonym lasem,

jeziorze, porośniętym kożuchem roślinności wodnej bytują **kolonie mew i rybitw**. Co ciekawe, niecodziennym faktem jest możliwość spotkania tu par **perkoza zausznika**.

Na jeziorze Świdwie, (powierzchnia 360 ha) utworzono w 1963 roku rezerwat ornitologiczny, który ze względu na pobyt ptactwa lęgowego i przelotnego został wpisany w 1984 roku do Międzynarodowej Konwencji „Ramstar” (ważnych obszarów wodno- błotnych w skali światowej). W latach 1990-92 stwierdzono tu 118 gatunków lęgowych, Kryją się one w niedostępnych bagnach, łożowiskach, trzcinowiskach, turzycowiskach silnie zarastających jezioro. Do najciekawszych osobliwości tego terenu należy zaliczyć **baka**. W trzcinowiskach ukrywają swe gniazda **błotnik stawowy** oraz **gęś gęgawa**. Późnym wieczorem koncert ptasi rozpoczynają **chruściele, wodnik, kureczka kropiatka** i **zielonka**. Również ptasi mieszkańcy trzcinowisk nie pozostają obojętni i do wspólnego świergotu dołączają się setki ptaków śpiewających, Wśród nich wyróżniają się: bręczki, rokitniczki, wąsatki i tylko nocni śpiewacy: **podróżniczki**. Natomiast tuż przy samym brzegu wody w szuwarach zakładają gniazda liczne gatunki kaczek: **krzyżówki, krakwy, cyranki, płaskonosy** oraz **perkozy dwuczube**.

Głównym powodem utworzenia rezerwatu Świdwie była ochrona lęgowisk żurawia. Przez wiele miesięcy, od wiosny do jesieni, lądują tu liczne stada na odpoczynek i nocleg. Zainteresowani obserwatorzy obliczają, że można zobaczyć nawet 250 gatunków ptaków. Żurawie z klangorem budzą się o świcie na bagnie i lecą na pobliskie pola w poszukiwaniu jedzenia. Natomiast jesienią i zimą, aż do marca, na wodę jeziora zapadają stada dzikich gęsi, przybyłe tu z europejskiej tundry skandynawskiej oraz dalszej - azjatyckiej. Do tych odmian gęsi należą: **gęś zbożowa** i **gęś białoczelna**. W niektórych szczytowych okresach, stada gęsi liczą do 12 tysięcy przedstawicieli.

Z jeziora Świdwie wypływa rzeka Gunica, która kończy swój bieg w niedalekiej Jasienicy. Nad jej niepozornymi, zarośniętymi brzegami, przy wartko płynącej wodzie, zakłada gniazda małe **zimorodek**, natomiast każdej zimy regularnie pojawia się gość z górskich potoków - **pluszcz**.

Łąki nad Odrą i Roztoką Odrzańską stanowią unikatowy biotop, gdzie łąki kośne mieszają się z bagnami i łożowiskami. Gnieźdzą się tu w kilku miejscach, ginące ze względu na osuszanie bagien - **kuliki** i **rycki**. W pobliżu Zakładów Chemicznych utworzono kompleks odstożników. W takich miejscach można obserwować ciekawych przedstawicieli rzadko przylatujących do Polski z terenów wschodnich i zachodnich. Są to ciepłolubne **ohary, szablodzioby, rybitwy wielkodziobe** oraz przybysze z zimnej tundry tj. kilka gatunków **biegusów** i **brodźce**. Okres lęgów na odstożnikach to prawdziwy raj ptasiego świata. Znajduje się tu kolonia lęgowa **mewy śmieszki**. Oczywiście są też **mewy srebrzyste** i wszędobyłskie **rybitwy rzeczne**. Nie można nie wymienić

całej gromady **kaczek, siewek i wróblaków** korzystających z tych sztucznych zbiorników wodnych. Natomiast w przybrzeżnym pasie łożowisk i turzycowisk tylko wprawny obserwator posiadający zmysły ornitologa dostrzeże wodniczkę, dziwonię i budującego misternie wiszące gniazda - **remiza**. Na otwartych wodach w czasie zimy pojawiają się na Odrze i Roztoce Odrzańskiej liczne stada ptaków. W czasie zimy goszczą tutaj: **tracze nurogesi, czernice, ogorzalki i gągoły** (jest trudne do uwierzenia, ale wielkie skupiska tych ptaków liczą czasami do 20 tysięcy osobników). Tym samym okolice polickiego brzegu Odry u jej ujścia do Zalewu Szczecińskiego są ważnym w Europie miejscem odpoczynku i zimowania ptaków wodnych na przelotach.

Natomiast w podgrzanych wodach poprodukcyjnych Zakładów Chemicznych szukają odpoczynku i pożywienia czaple siwe, kormorany oraz liczne grupy łysek. Nad wszystkimi grupami ptaków pełnią straż - królewskie ptaki **bieliki**. Wiosną znów zaczyna się poruszenie. Ptaki znanymi sobie szlakami wędrują z południa na północ i z zachodu na wschód. Stadami lecą w dzień i w nocy. Niebo nad obszarem gminy zapełnia się kluciami skrzydlatych wędrowców. Po to, aby można je corocznie podziwiać, powinniśmy w niezmienionej postaci zachować możliwie duże tereny, mądrze godzić interes rozwoju gospodarczego gminy z ochroną jej unikatowej przyrody.

NAJBARDZIEJ CHARAKTERYSTYCZNE PTAKI ŻYJĄCE NA TYM TERENIE

BAK to ptak wodny, szukający ciszy, spokoju, samotności, o tajemniczym głosie. Ptak jest średniej wielkości (ca 75 cm). Jest przedstawicielem czapli o długim prostym dziobie i dość krótkiej masywnej szyi. Ma krótkie nogi i ogon oraz szerokie zaokrąglone skrzydła. Dorosły ptak jest koloru brązowego, skrzydła ma upstrzone ciemnymi i białymi plamami, które układają się w podłużne smugi. Bąk żyje samotnie w trzcinowiskach. Prowadzi ukryty tryb życia. Lata nad wierzchołkami trzcin wolno uderzając skrzydłami. Potrafi długo nieruchomo stać w wodzie. Zaniepokojony wyciąga szyję pionowo w górę i porusza nią zgodnie z ruchem trzcin. Wtedy w pełni ujawniają się zalety jego ochronnego ubarwienia; podłużne smugi na szyi i piersi imitują doskonale łodygi trzcin. W sezonie lęgowym często można usłyszeć charakterystyczne głośne i buczące dźwięki wydawane przez samca (przypominające dalekie odgłosy ryku krowy).

BIELIK to duży ptak drapieżny. Bielik posiada rozpiętość skrzydeł dochodzącą do 2,2 m. Ma krótki tułów, klinowaty ogon i potężny dziób. Skrzydła są duże i szerokie, a ich lotki są w locie palczasto rozłożone. Dorosły ptak jest ciemnobrązowy i ma biały ogon. Młode bieliki mają brązowe ogony, które bieleją od drugiego do piątego roku życia. Ptak przesiaduje na drzewach lub na

ziemi. Lata powoli, wolno uderzając skrzydłami, czasami szybuje. W czasie toków oraz na terenach lęgowych wydaje dźwięki „kliklikli” lub „kakaka”. Bytuje na obszarach z wieloma zbiornikami wodnymi. Miejsca gniazdowania można zlokalizować w koronach wysokich drzew. Gniazda ptaki używają przez kilka lat. Poza sezonem lęgowym żyje zwykle samotnie. W czasie zimy można spotkać więcej ptaków na niewielkim żerowisku. Żywi się głównie padliną, do wielkości zająca. Jest to gatunek ginący, wymaga spokoju na miejscach gniazdowania.

ZIMORODEK to ptak śpiewający, rzadko spotykany, nurkujący pod wodą w celu schwytania ryby. Jest nieco większy od wróbla. Ma dużą głowę, długi, prosty i silny dziób oraz krótkie, ostro zakończone skrzydła. Dorosły ptak ma mieniący, niebieskozielony grzbiet, dobrze widoczny w locie. Rdzawy spód ciała i białe plamy na szyi. Nogi ma koralowo-czerwone z czarnymi pazurami. Dziób samca jest czarny, a samicy czerwony. Czatuje na gałęziach zwisających nad wodą, skąd nurkuje do wody, atakując ofiarę. Lata szybko w linii prostej tuż nad wodą. Czasami zawisa w locie. Wydaje długi i piskliwy dźwięk. Bytuje nad jeziorami i ciekami wodnymi. Poza sezonem lęgowym żyje samotnie. Gniazdo wygrzebuje w urwistych brzegach i skarpach. Jest to ptak rzadko występujący. Niezbędna jest ochrona jego miejsc gniazdowania.

Z.CH. „Police” znajdują się w gronie firm mających pełną świadomość odpowiedzialności za stan środowiska naturalnego. Z roku na rok firma osiąga coraz większe sukcesy w tej dziedzinie. W ostatnich latach udało się w znacznym stopniu ograniczyć emisję gazów i płynów do atmosfery, wyeliminować możliwości przecieków do wód gruntowych, zmniejszyć poziom hałasu oraz opracować komputerowy system analizy oraz oceny emisji i imisji zanieczyszczeń.

Fakt priorytetowego traktowania zagadnień ekologicznych, potwierdza przystąpienie firmy do Międzynarodowego Programu „Responsible Care” („Odpowiedzialność i troska”). W kwietniu 1996 roku w jego ramach zakłady podjęły nowe działania na rzecz ochrony środowiska. W październiku 1999 roku „Police” otrzymały certyfikat kapituły programu, który na podstawie przeprowadzonego we wrześniu audytu potwierdza dokonania firmy w zakresie ekologii.

Efekty troski o środowisko są widoczne. Na terenie Zakładów i w pobliskich lasach spotyka się zwierzynę leśną: dziki, sarny, lisy, oraz wielką ilość rzadkich ptaków. Oprócz działań zapobiegawczych „Police” aktywnie uczestniczą w ochronie wielu gatunków zwierząt. Przykładem może być realizowany z sukcesem projekt ochrony ptaka **ohara**. Znajduje się tu jedna z największych w Polsce populacji tego ptaka.

Obecnie oczyszczone ścieki odprowadzane są do Roztoki Odrzańskiej i spełniają w sposób ciągły wszystkie normy obowiązujące zarówno w Polsce jak i w Unii Europejskiej. Ich jakość weryfikuje sama natura. Dowodem na to jest pojawienie się w okolicy znanych z upodobania do czystych wód- bobrów.

W ostatnich latach przeprowadzono modernizację wszystkich instalacji, co wpłynęło na znaczne zmniejszenie emisji zanieczyszczeń pyłowo- gazowych do atmosfery. Obecnie emisja fluoru, amoniaku, dwutlenku siarki, tlenków azotu i innych substancji nie przekracza dopuszczalnych norm.

W Z.CH. „Police” S.A. istnieją dwa głównie składowiska odpadów: fosfogipsu i siarczanu żelazawego. Obecnie optymalnym w skali globalnej sposobem postępowania z odpadowym fosfogipsem jest jego bezpieczne składowanie. Polickie składowisko fosfogipsu jest jedynym czynnym na świecie. Składowiska fosfogipsu w Zakładach posiadają wzorcowe zabezpieczenia- system rowów opaskowych- które całkowicie wykluczają jakiegokolwiek skażenie środowiska naturalnego. Natomiast w przypadku składowania siarczanu żelazawego udało się znacznie ograniczyć jego wpływ na środowisko naturalne. Było to możliwe dzięki licznym inwestycjom i wykorzystaniu gospodarczym odkładanego odpadu.

Wiedząc jakie znaczenie w działalności ekologicznej ma współpraca wszystkich środowisk zajmujących się tą tematyką, ZCH „Police” S.A. zainicjowały i rozpoczęły realizację programu „Partnerstwo na Rzecz Ochrony Środowiska”. W jego ramach Zakłady współpracują z lokalnymi organizacjami i wydawnictwami promującymi działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Z jednej strony Zakłady stają się patronem organizacji proekologicznych, z drugiej strony fakt takiej współpracy jest dla ZCH „Police” S.A. dowodem na zrozumienie prowadzonych przez firmę działań w zakresie ochrony środowiska. Natomiast wydawnictwa i programy takie jak: Zielona Arka, Eko i My, Zielone Światło, TVP Szczecin, umożliwiają dotarcie do osób kształtujących opinie z zakresie ekologii i stanowią sposób prezentacji Zakładów jako firmy nastawionej proekologicznie. Współdział w programie „Partnerstwo na Rzecz Ochrony Środowiska” jest dla spółki wyróżnieniem i uznaniem dla dotychczasowych dokonań oraz pozwala na efektywną współpracę wielu środowisk zaangażowanych w ochronę środowiska.

Dzięki zabiegom na rzecz ochrony środowiska na terenach należących do Zakładów Chemicznych „Police” S.A. powstało cenne stanowisko wielu gatunków ptaków. Znajdują one tutaj bardzo dobre warunki lęgowe. Większość terenu zajmują oddzielone groblami zbiorniki wodne, porośnięte trzcinowiskami oraz turzycowiskami, miejscami także zaroślami wierzbowymi. Ciepłe wody zbiorników retencyjnych zamarzają rzadko, co tworzy dogodne miejsce do zimowania wielu gatunków ptaków wodnych. Dodatkowo teren ten nie jest zbyt często odwiedzany przez ludzi.

Nic więc dziwnego, że na terenach przylegających do ZCH „Police” S.A. stwierdzono występowanie, aż 180 gatunków ptaków, w tym 90 gatunków lęgowych. Każdego roku można tu zaobserwować obecność: batalionów, bąków, biegusów zmiennych, kropiatek, różanców, krwawodziobów, rycyków, krakw, gągołów, zauszników, wąsatek oraz rybitw białoczelnych. Kolonie kormoranów, śmieszek i szablodziobów należą obecnie do najliczniejszych w Polsce. Natomiast do najcenniejszych gatunków lęgowych należą: **perkoz rdzawoszyi, sieweczka obroźna, błotniak stawowy, kokoszka wodna, oraz brzęczka.** Z rzadszych gatunków stwierdzono występowanie: **perkoza rogatego, czapli purpurowej, łabędzia czarnodziobego, bernikli kanadyjskiej, kazarki, hełmiatki, podgorzałki, gadożera, kobczyka i płatkonoga szydłodziobego.**

SŁOWNICZEK KRAJOZNAWCZY

BARTOSZEWO

Historia sięga okresu kultury łużyckiej. W XVIII była tu niewielka osada. W XIX wieku w osadzie pojawiła się bielarnia płótna, stolarnia oraz paszarnia. Od 1990 roku miejscowe jezioro pełni funkcję wypoczynkowo - rekreacyjną. Podobną rolę spełniają leżące w pobliżu jeziora działki pracownicze.

DEBOSTRÓW

Pierwsza wzmianka pochodzi z 1784 roku. Była osadą związaną z uprawą poletek śródleśnych i obróbką drewna. Pewne ożywienie nastąpiło w 1910 roku w związku z rozbudową linii kolejowej Police- Trzebież, oraz wraz z dużym zapotrzebowaniem na drewno przy budowie fabryki benzyny syntetycznej w Policach. Obecnie osada rolnicza.

DOBIESZCZYN

Stara legenda pomorska opowiada o tym, że w 1295 roku na zamku pana na Gunicach gościł księżę Barnim II. Z tego powodu, że księciu oprócz jadła spodobala się żona samego gospodarza, zazdrosny mąż zaprosił księcia na polowanie w okolice Dobieszczyzna i tam skrytobójczo go zamordował. Pamiątkowy krzyż na miejscu zbrodni stał jeszcze pod koniec XIX wieku. Kolejny dokument historyczny z 1864 roku mówi o małym osiedlu w środku lasu, przy drodze pocztowej między Szczecinem a Uckermünde. W tym czasie w osadzie był jeden dom, dwie stajnie i smolarnia. Po zakończeniu II wojny światowej wyznaczono tu państwową granicę między Polską a Niemcami. Była też tutaj strażnica wojsk ochrony pogranicza. Planowane przejście drogowe do Niemiec.

DROGORADZ

Znana od XVII wieku, jako osiedle związane z miejscowym zakładem hutniczym. W 1765 roku wyczerpały się miejscowe złoża surowców. Hutnicy stali się przedzalnikami. Rozwój nastąpił przy budowie linii kolejowej Police-Trzebież.

GRECY

Po 1950 roku nastąpił napływ na Pomorze Zachodnie emigrantów politycznych z Grecji. Skupili się głównie w Policach i Szczecinie. Liczba Szczecińskich Greków w 1952 roku wyniosła ok. 500 osób. Od 1953 roku w środowisku greckim działało zrzeszenie Uchodźców Politycznych z Grecji im. Nikosa Belojanisa. Dla dzieci i młodzieży istniał Państwowy Ośrodek Wychowawczy. W latach 50-tych i 60-tych prowadzono ożywione życie kulturalne, funkcjonowały zespoły chóralne, taneczne, sportowe. Grecy brali czynny udział w życiu politycznym Polski. W latach 70-tych przemiany wewnętrzne w Grecji umożliwiły powrót większości Greków do swej ojczyzny.

Obecnie wspólnota grecka liczy około 150 osób. Jej przewodniczącym jest Grigoris Kalkandzis. Grecy wzbogacają swoją kulturą i tradycjami lokalną społeczność.

GUNICA

Rzeka, lewy dopływ Odry, o długości 32 km, wypływa koło granicznej wsi Lubieszyn. Płyńie przez jezioro Świdwie i za Jasienicą wpada do dolnej Odry (Domiaży). Dostępna dla ambitnych kajakarzy od Węgornika. Chociaż stanowi krótki i urozmaicony szlak kajakowy, zaleca się korzystanie tylko przy wyższych stanach wody.

GUNICE

W czasach średniowiecznych istniał tutaj zamek. Kilkaset lat później zamek spłonął. Na jego miejscu wybudowano parterowy pałac z czerwonej cegły. Na początku XX wieku zamieniony został na łożę masońską. W latach pięćdziesiątych przystosowano go do funkcji dworku myśliwskiego. W latach 1962-63 pałac został rozebrany.

JASIENICA (obecnie dzielnica Polic) położona nad Gunicą

W 1220 posiadała swój własny kościół, który z biegiem lat przyczynił się do powstania osady klasztornej, należącej do konwentu ojców Augustianów, nieco później benedyktynów. Oni to w 1298 roku uzyskali od biskupa kamieńskiego zgodę na budowę kościoła klasztornego. Barnim III Wielki wiele lat później sprowadził do Jasienicy ojców Wiktorynów. Ci ostatni zajęli się regulacją Gunicy, melioracją mokradeł i budową młynów. W 1333 roku zakonnicy odbudowali po pożarze kościół i klasztor. Od 1486 roku mieszkają tutaj kanonicy regularni. Pod koniec XVI wieku część budynków popadła w ruinę. W związku z tym w 1725 roku rozebrano kościół, a na jego miejscu zbudowano obszerniejszy z cegły. W XIX wieku dobra klasztorne zostały sprzedane. W 1277 roku wzmianka o mieszkających tu Słowianach. Zabytki:

- zespół poklasztorny Augustianów - kościół z XIV wieku ze sklepieniem krzyżowym, w XVIII wieku dobudowano wieżę;
- budynek poklasztorny z połowy XIV i XV wieku, przebudowany na pałac myśliwski w XVI wieku - obecnie trwała ruina;
- na wzgórzu Maryjnym zachował się kościół gotycki z ryglową wieżą zakończoną ośmioboczną latarnią z XVIII wieku. Obok kościoła ruiny dawnego klasztoru, wokół rzadkie gatunki drzew: buk czerwony, cis krzaczasty.

KARPIN

O Karpinie mówi się od 1773 roku. Wtedy to król pruski August Fryderyk nadał mieszkańcom Karpina prawo do wieczystego czynszu na uprawiane przez nich grunty. Taki stan przetrwał do 1784 roku, kiedy to osada została sprzedana. W 1859 roku nowy właściciel, zakupioną ziemię podzielił na 5 samodzielnych

gospodarstw. Zajęcia miejscowej ludności to praca na roli i w lesie, oraz obsługa warsztatów tkackich (dla których surowcem była miejscowa owcza wełna).

LAPIDARIUM W POLICACH

Za kościołem Mariackim, w parku Staromiejskim znajduje się miejsce szczególne - polickie Lapidarium. Zebrano i odrestaurowano 120 elementów cmentarnych z 24 przedwojennych poniemieckich cmentarzy. Polickie Lapidarium jest zbiorem ocalałych elementów z grobów z cmentarzy ziemi Polickiej sprzed 1945 roku. Jest również świadectwem ciągłości wspólnego polsko - niemieckiego dziedzictwa kulturowego oraz hołdem współczesnych Policzan tym, którzy żyli na tej ziemi i spoczęli w niej przed 1945 rokiem. Budowę Lapidarium ukończono w maju 1998 roku.

LEŚNO GÓRNE

Miejscowość znana od końca XVIII wieku. Posiadłość ta była domeną królewską. Dawniej głównym bogactwem wsi był występujący płytko torf, wydobywany w dużych ilościach. Drugim zakładem była cegielnia, produkująca rocznie do 180 tysięcy cegieł. W 1862 roku rozpoczęto budowę pałacu w stylu eklektycznym (o powierzchni mieszkalnej 640 m²). Wiele lat później przy pałacu urządzono park z lipami, dębami, klonami i wierzbami płaczącymi.

MAZAŃCZYCE

Centralną częścią osady jest leśniczówka, powstała po II wojnie światowej. Obecnie jest czystym i zadbanym osiedlem otoczonym lasami Puszczy Wkrzańskiej.

MŚCIECINO (obecnie dzielnica Polic)

W 830 roku wzniesiono tu wczesnośredniowieczny gród pomorski, który przetrwał do 1050 roku. Mściecino było częścią łańcucha grodów strażniczych otaczających pierścieniem Szczecin. Następną wzmianka z 1338 roku nie mówi nic o grodzie, tylko o wsi. W latach 1510 i 1650 klęski żywiołowe zniszczyły wieś. Rozwój wsi dopiero od 1757 roku. Uprawiano tutaj jęczmień, chmiel, byli tu kołodzieje i rusznikarze. W 1898 roku oprócz dworca kolejowego zbudowano kościół w stylu szachulcowym.

NIEKŁOŃCZYCA

Wieś powstała w 1778 roku, gdy zbudowano w niej barokowy kościół, tutaj rozwój wsi zaczął się przy powstaniu linii kolejowej Police- Trzebież. Zabytkowy kościół z XVIII wieku, otynkowany, barokowy o konstrukcji ryglowej bez wieży, z sygnaturką. Wnętrze jednoprzestrzenne obiega empora wsparta na 10 słupach.

NOWA JASIENICA

W XVII wieku była tu smolarnia, potem rozwinęło się rolnictwo.

PIENICE

Pierwsza wzmianka pochodzi z 1779 roku i mówi o istnieniu w tym miejscu „Ogrodu miłości”. Później powstała tu smolarnia, którą w latach dwudziestych XX wieku rozebrano.

PILCHOWO

Założone w XIII wieku. Pierwsza wzmianka o tej miejscowości jest z 1286 roku, dotycząca budowy granitowego kościoła. W XIII i XIV wieku było wsią książęcą, następnie państwową. Przez setki lat Pilchowo traktowane było jako zaplecze gospodarcze Szczecina. Przed II wojną światową wybudowano tutaj przepompownię wody pitnej dla Szczecina, gdyż znajdowały się tutaj duże naturalne, podziemne, zbiorniki wody. W kościele neoromańskim z pierwotnej budowli pozostały kamienne mury do wysokości parapetów okiennych. W południowej elewacji widać zarysy zamurowanych ościeży dawnego portalu. Obok znajduje się dzwonnica o konstrukcji drewnianej z dwuspadowym dachem z XIX wieku.

POBRZEZIE

W 1818 roku nad jeziorem wybudowana została duża osada robotnicza. Zbudowano tu smolarnię produkującą smołę i węgiel drzewny. W latach dwudziestych XX wieku budynki zostały rozebrane. Wytrzebiony z drzew teren w 1928 roku został przeznaczony na awaryjne lotnisko dla niemieckich samolotów bojowych. Wtedy też osuszono miejscowe jezioro. Obecnie jest tu gajówka i kilka domów mieszkalnych.

PODDYMIN

W 1818 roku w Berlinie powstały plany utworzenia kolejnej smolarni. Wieś bardzo dobrze się rozwijała. Pobliskie jeziora zostały osuszone i zasypane wsadem wielkopieczowym ze szczecińskiej huty. Obecnie znajduje się tutaj gajówka.

POLICE położone nad Łarpią (dopływ Odry), na Nizinie Szczecińskiej. Jedno z najstarszych miast na Pomorzu Zachodnim. Powstało w IX wieku. W 1260 roku książę szczeciński Barnim I nadał im prawa miejskie. Następnie przez kilka wieków były zależne od Szczecina. Od XIX wieku Police są samodzielne. Wtedy powstała tu stocznia rzeczna, cegielnia, farbiarnia, zakłady ceramiczne. Rozwijał się handel i rzemiosło. Wzrost gospodarczy był zależny od bliskości Szczecina i tak w 1841 roku otwarto linię żeglugową, w 1898 linię kolejową. Niedługo potem uruchomiono linię żeglugi promowej Police - Święta. W 1935 roku w związku z budową fabryki benzyny syntetycznej Police włączono do Szczecina. W czasie II wojny światowej istniały na terenie miasta i okolicy obozy pracy. W 1953 roku z Grecji i Macedonii przybyło około 2 tysięcy uchodźców. W latach 60 rozpoczęto budowę zakładów chemicznych. Warto zobaczyć:

- grodzisko wczesnośredniowieczne z X/XII wieku, pierścieniowate o powierzchni 900 m²
- XV - wieczną, gotycką kaplicę, pozostałość po kościele, który spalił się w 1895 roku (przy rynku)
- domy mieszczkańskie z końca XIX wieku (w okolicy rynku)
- gład narzutowy z tablicą poświęconą martyrologii filii obozu koncentracyjnego w Stutthofie (przy wejściu do dawnego obozu przy ul. Ofiar Stutthof u)
- pomnik przyrody- dąb szypułkowy o obwodzie 326 cm., porośnięty bluszczem (ul. Klonowa)

PRZESOCIN

Pierwsza wzmianka pochodzi z 1286 roku i związana jest z kościołem. W średniowieczu było lennem książęcym, częściowo kościelnym. W XIV wieku wieś była własnością ojców Kartuzów. W 1493 roku rozebrano drewniany kościół i wzniesiono świątynię, w której w 1740 roku dobudowano barokową wieżę-dzwonnicę. Od XIX wieku domy budowano tutaj z belek i cegły (częściowo tynkowane) oraz gliny wymieszanej z sieczką (konstrukcja ryglowa lub szachulcowa).

PUSZCZA WKRZAŃSKA

Stanowi wielki kompleks lasów pomiędzy brzegami Zalewu Szczecińskiego, aglomeracją Szczecina, Odrą, Roztoką Odrzańską, Damiażą, Wzgórzami Warszawskimi, na równinie Wkrzańskiej. Część Puszczy, około 250 km² leży na terenie Polski (w tym na terenie gminy Police). Natomiast większość Puszczy Wkrzańskiej znajduje się na terenie Niemiec. Nazwa Puszczy pochodzi od nazwy rzeki Wkry (płynącej w Niemczech) oraz od Słowiańskiego plemienia Wkrzanów, którzy zamieszkiwali ten obszar we wczesnym średniowieczu. W lasach przeważa sosna ale występują też buk i dąb. Najciekawszym pomnikiem przyrody jest dąb Bogusława X. Do 1983 roku rósł obok niego drugi grubszy dąb, który obumarł i został zniszczony przez wichurę. W miejscach podmokłych pojawia się olszyna z domieszką brzozy. Występują także torfowiska typu atlantyckiego z brzozą omszoną. Wschodnie rejony lasów wcinają się w formie parków do samego centrum Szczecina. W puszczy żyją: jelenie, sarny, łasice, wiewiórki, tchórze, zające, króliki, oraz około 150 gatunków ptactwa. Rzadkim ptakiem wpisanym do Światowej Czerwonej Księgi Zwierząt Ginących jest kania rdzawa.

SIEDLICE

W XII wieku osadę zbudowano pośród rozległych kęp lub ostrowu i nazwano ją gniazdem. Już w 1298 roku była to wieś majątna, która została przyznana klasztorowi ojców Augustianów. Zakonnicy wybudowali tu klasztor, kościół, młyn oraz park z egzotycznymi drzewami. W XV wieku wieś zaczęła podupadać. Zniszczone zostały wszystkie wymienione zabudowania, a materiały budowlane zostały użyte do budowy klasztoru w Jasienicy. Następne lata to

wzrost ilości gospodarstw rolnych. W latach 1870-80 zbudowano kościół, oberżę, piekarnię i dwa sklepy. Podczas likwidacji obozów pracy w Policach, wieś stała się trasą ewakuacyjną jeńców na zachód. Obecnie jest to mała wioska.

SIERAKOWO

W 1920 roku było folwarkiem. W osadzie znajdował się dwór wybudowany na początku XX wieku. Po II wojnie światowej była tu wylęgarnia gęsi i kaczek. Obecnie jest tutaj ekologiczna przetwórnia różnego rodzaju odpadków, w tym również niebezpiecznych.

STARE LEŚNO

Istnieje od drugiej połowy XVIII wieku. W tym czasie była to wieś z wieloma przędzalnikami wełny. Zapotrzebowanie na drewno w XX wieku w dużym stopniu wpłynęło na jej rozwój. Obecnie mała wioska.

ŚWIDWIE

Jeziro w Puszczy Wkrzańskiej, na północny - zachód od wsi Węgorz i północny-wschód od wsi Rzędziny. Powierzchnia 91 ha, głębokość 2 metry. Jezero z przyległymi bagnami i szuwarami tworzy rezerwat ornitologiczny utworzony w 1963 roku (założyciel inż. Noskiewicz). Powierzchnia rezerwatu 382 ha. Od 1974 roku jest tu stacja ornitologiczna. W rezerwacie występuje 150 gatunków ptaków (na 200 występujących w Polsce). Rocznie obrączkuje się około 5 tysięcy ptaków. Żyją tu ptaki wodne i błotne. Znajdują się tutaj miejsca lęgowe żurawia, łabędzia niemego, gęsi gęgawy, bąka oraz miejsca żerowania ptaków przelotnych. W 1981 roku rezerwat powiększono do 891 ha.

TANOWO położone nad Gunicą

Wieś powstała w średniowieczu. Pierwszy dokument historyczny pochodzi z 1277 roku, mówi o przekazaniu wsi klasztorowi ojców Augustianów. Trzy lata później we wsi był kościół i zameczek obronny. Od 1522 roku osada przeżywa powolny upadek. Zawalił się zamek, spłonął kościół. Warunki na lepsze zmieniły się dopiero w XVII wieku. Wprowadzono w budownictwie typ budownictwa ryglowego, postawiono nowe domy mieszkalne i gospodarcze (część z nich zachowała się do dzisiaj) nowy kościół ze stojącą obok dzwonnica. Przez XIX i XX wiek była to typowa osada rolnicza, otoczona ze wszystkich stron lasami Puszczy Wkrzańskiej. W 1920 roku wybudowano tu dwa pałace myśliwskie (obecnie Specjalny Ośrodek Szkolno - Wychowawczy). We wsi rośnie kilka cennych drzew jak: lipy, sosna wejmutka, modrzew krzaczasty, dąb czerwony.

TATYNIA położona nad Gunicą

Osada słowiańska Tatyń została założona w XIII wieku. Potem sprzedana została zakonnikom Augustiańskim. W 1331 roku zakonnicy przenieśli tutaj swój klasztor, który następnie przeszedł w ręce ojców Wiktoryków. W XVII wieku zbudowano w centrum wsi kościół. Jest to we wsi

najcenniejszy skarb, obecnie jedna z najstarszych świątyń o konstrukcji ryglowej na Pomorzu Zachodnim. Obecny kościół o konstrukcji ryglowej pochodzi z XVII wieku. Z bryły budowli wychodzi drewniana wieża w kształcie wysmukłego ostrosłupa zwieńczona kulą i krzyżem. Stoi też tutaj kilka domów z XIX wieku z elementami ozdobnymi. W XIX wieku wzniesiono tu młyn wodno - elektryczny.

TRZEBIEŻ położona nad Zalewem Szczecińskim

Zamieszкана niegdyś przez Słowian - Wioletów. Pierwsza wzmianka historyczna o osadzie pochodzi dopiero z 1320 roku, kiedy to w Pomorskim Kodeksie Dyplomatycznym pojawia się nazwa oznaczająca podgatunek siei obficie występującej w wodach Zalewu Szczecińskiego. Ludność dawnej Trzebieży zajmowała się głównie rybołówstwem, budową drewnianych łodzi, karczowaniem lasów, wypalaniem smoły. Jednym z najstarszych i najciekawszych zabytków jest kościół. Po raz pierwszy o kościele pisano w 1359 roku. Kościół zbudowano z dużych głazów polnych na zaprawie cementowej. Duże straty poniosła Trzebież zarówno w wojnie 30- letniej jak i w 7-letniej. W tych czasach przebywały tu wojska rosyjskie walczące z pruskimi. W 1745 roku wybudowano nowy kościół, stary był już za mały. Znaczne ożywienie nastąpiło pod koniec XIX wieku, gdy założono tu linię wysokiego napięcia i rozpoczęto w 1875 roku budowę toru wodnego do Świnoujścia, oraz gdy w 1910 roku oddano linię kolejową łączącą Trzebież ze Szczecinem. Już przed II wojną światową Trzebież była popularnym ośrodkiem wypoczynkowym dla mieszkańców Polic i Szczecina. W czasie ostatniej wojny Niemcy założyli tu obóz dla Polskich robotników pracujących w tartaku, lasach i gospodarstwach rolnych. Obecnie jest to port rybacki i przeładunkowy. W pobliżu są dwie sztuczne wyspy: Chełminek i Refulacyjna (utworzone z materiałów powstałych z pogłębiania toru wodnego Szczecin- Świnoujście). Zabytek: kościół z XVII/ XVIII wieku, ryglowy, z wieżą drewnianą w górnej kondygnacji, z ozdobną snycerką. Dom mieszkalny, ryglowy, z XVIII wieku, znajdujący się w pobliżu kościoła.

TRZESZCZYN

Pierwsza wzmianka pochodzi z 1298 roku i dotyczy istnienia w osadzie jedenastu gospodarstw. Wiele gospodarstw w 1621 roku spłonęło. W XVIII wieku jest znowu 46 gospodarstw oraz szkoła. W 1938 roku zbudowano baraki dla przyszłych pracowników Polickiej fabryki benzyny syntetycznej. W 1967 roku odsłonięto tutaj pomnik martyrologii więźniów obozów pochodzących z wielu krajów Europy.

TURZNICA

Powstała przy leśniczówce od 1917 roku.

UNIEMYŚL

Dawna osada robotników leśnych. Obecnie mała spokojna wieś rolnicza.

WĘGORNIK

Wieś powstała 1864 roku położona nad Gunicą. Było tu kilka gospodarstw rolnych. Dawniej obok rolnictwa i hodowli zwierząt na pobliskim jeziorze Świdwie niektórzy rolnicy zajmowali się gospodarką rybną.

WIENKOWO

Osada powstała w 1912 roku, na północny - zachód od Jasienicy. Osada w latach 30-tych XX wieku bardzo się rozrosła.

WITORZA

Pierwsza wzmianka historyczna pochodzi z 1865 roku. W tym czasie w osadzie czynna była żwirownia, młyn wodny i leśniczówka. W latach trzydziestych XX wieku młyn spłonął.

ZAKŁAD ODZYSKU I SKŁADOWANIA ODPADÓW KOMUNALNYCH W LEŚNIE GÓRNYM

Na ten nowoczesny zakład składają się: kwatery do składowania odpadów (wyłożone specjalną geomembraną o grubości 2 milimetrów) oraz hala, w której umieszczona jest linia sortownicza. W sortowni odzyskiwane są odpady mające charakter surowców wtórnych oraz organiczne, przeznaczone na kompost. Plac do kompostowania wyposażony jest w filtry do zminimalizowania odorów. Na terenie zakładu wybudowano też obiekty i urządzenia infrastruktury ogólnotechnicznej m.in. brodzik dezynfekcyjny, ogrodzenie, drogę dojazdową, oświetlenie i drogi wewnętrzne.

Budowa zakładów w Leśnie Górnym była jedną z największych inwestycji proekologicznych realizowanych w latach 1999- 2001 przez gminę Police.

Kwatery są szczelnie zabezpieczone przed możliwością przedostania się zanieczyszczeń do gleby oraz wód gruntowych. Zastosowanie linii sortowniczej ma na celu umożliwienie wydzielenia z całej masy odpadów maksymalnej ilości składników, które będzie można zagospodarować. Linia służy do mechanicznego i ręcznego segregowania odpadów mieszanych. Bezpośrednio pod stanowiskami sortowników są umieszczone kontenery, do których trafiają surowce wtórne. Linia sortownicza ma charakter uniwersalny, umożliwia segregowanie odpadów (z których odzyskuje się około 12% surowców). Następnie odpady są sprasowane w kształcie kostek i składowane w kwaterze. Zdolność przerobu odpadów określona jest na 13 tysięcy ton rocznie surowców wtórnych odzyskanych w ramach selektywnej zbiórki. Odpady balastowe po przejściu przez linię i sprasowaniu są kierowane na składowisko. Wybudowanie placu kompostowego pozwala na przetworzenie odpadów organicznych. Uzyskany humus można użyć do rekultywowania składowiska odpadów, a także wykorzystać w uprawie zieleni miejskiej.

ZAKŁADY CHEMICZNE „POLICE” S.A.

1964 rok - decyzja władz centralnych o budowie dużego kombinatu chemicznego w okolicach Polic. Przełomowym momentem było uruchomienie we wrześniu 1969 roku pierwszego produkcyjnego wydziału kombinatu - wytwórni kwasu siarkowego. Rok później rozpoczęła produkcję wytwórnia kwasu fosforowego i nawozów dwuskładnikowych a w następnych latach np. wytwórnia fluorokrzemianu sodu, zakładu bieli tytanowej. W latach osiemdziesiątych uruchomiono stację absorpcji fluoru oraz nawozów NPK. W latach dziewięćdziesiątych zakończono budowę portu zakładowego z taśmociągiem do rozładunku surowców i załadunku na statki gotowych produktów. Kombinat obecnie jest jedynym w kraju producentem pigmentu dwutlenku tytanu czyli bieli tytanowej. Ostatnio rozpoczęły się prace związane z rozbudową instalacji bieli tytanowej oraz modernizacją jednej z sześciu linii produkcji nawozów mineralnych przy równoczesnej budowie terminalu do przeładunku kwasu fosforowego.

TERENY PORTOWE ZAKŁADÓW CHEMICZNYCH

Port barkowy posiada nabrzeże o długości 200 metrów, dla statków o zanurzeniu 3,80 m. Wyposażone jest w trzy dźwigi, każdy o udźwigu 8 ton oraz taśmociąg. Maksymalna dzienna zdolność przeładunkowa wynosi 2 tysiące ton. Port barkowy zespołu portowego „Police” zajmuje się przede wszystkim obsługą mniejszych jednostek, przeładunkiem nawozów, ilmenitu, soli potasowej, węgla.

Port morski posiada nabrzeże o długości 415 metrów. Mogą tu przybijać statki o zanurzeniu do 9,15 m. Wyposażenie przeładunkowe obejmuje 2 dźwigi rozładunkowe, o dziennej zdolności przeładunkowej 6 tysięcy ton. Port morski jest w stanie podjąć przeładunki również innych podmiotów poza Z.CH. „Police” S.A.

Nabrzeże (mijanka) ma długość 200 metrów. Maksymalna głębokość przy nabrzeżu 8,40 m. Nabrzeże to jest obsługiwane przez dwa terminale do przeładunku produktów płynnych. Ich wydajność godzinowa to 300 ton amoniaku i 350 ton kwasu siarkowego.

Zakłady Chemiczne „Police” S.A. jako jedyne w branży dysponują własnym zespołem portowym. Strategia rozwojowa spółki zakłada uaktywnienie polickiego zespołu portowego. Od początku roku zarządza nim spółka Port Morski powołana przez zakłady i gminę Police. Już teraz port pod względem przeładunków (sięgających ponad 2,8 milionów ton) zajmuje czwartą pozycję w Polsce.

PRODUKCJA BIELI TYTANOWEJ

Produkowana w Polsce tylko przez „Police” biel tytanowa, dzięki nowoczesnej technologii i szczegółowej kontroli jakości charakteryzuje się najwyższą światową jakością. Wytwarzanych jest dziesięć gatunków rutyłowych oraz trzy anatazowe. Mają one szerokie zastosowanie w przemyśle farbiarskim, tworzyw sztucznych, gumowym, włókienniczym, ceramicznym, papierniczym.

Wysokie parametry chemiczne wytwarzanej bieli umożliwiły zezwolenia Państwowego Zakładu Higieny na stosowanie jej do wyrobów mających kontakt z żywnością.

ZALESIE

Historia osady zaczyna się w XIX wieku. Natomiast w 1910 roku właściciel wsi wybudował 3 - kondygnacyjny pałac z wysokim dachem i latarnią. Po II wojnie światowej Zalesie stało się osadą leśników, a pałacyk ośrodkiem szkolenia resortu leśnictwa. Obecnie mieści się tutaj siedziba Nadleśnictwa Trzebież.

ŻÓLTEW

Wieś powstała prawdopodobnie w 1880 roku, kiedy została zbudowana gospoda. W 1833 roku poczta kurierska na trasie Szczecin – Uckermünde posiadała tutaj punkt wymiany koni, a w 1990 roku założono ośrodek jeździecki.

BEZPIECZEŃSTWO NA WYCIECZKACH PIESZYCH I ROWEROWYCH – UWAGI AUTORA

WYCIECZKI BEZ NIESPODZIANEK

1. Kiedy przygotowujemy się do wycieczki, nie zapomnijmy o podręcznej apteczce. Jej zawartość zależna jest od długości trwania wyprawy. Okazuje się, że ten niewielki pakunek ze środkami pierwszej pomocy, już nieraz uchronił zdrowie i życie wycieczkowiczów. Jeżeli na trasie stał się wypadek trzeba być na to przygotowanym, nie wolno wpadać w panikę.
2. Nie można również zapomnieć, że każde działanie ratunkowe trzeba zacząć od zapewnienia bezpieczeństwa sobie i osobom towarzyszącym. Jeżeli jesteś świadkiem kolizji na drodze, poproś innych współuczestników aby ostrzegli nadjeżdżających kierowców oraz by powiadomili policję i pogotowie ratunkowe. Wyłącz zapłon w uszkodzonym pojeździe. Oceń stan uszkodzonych. Najpierw trzeba pomóc tym, których życie jest zagrożone: są nieprzytomni, nie oddychają, nie mają tętna. Nie zmieniaj ich pozycji. Oczywiście jeśli potrafisz, jak najszybciej przystąp do ich reanimacji czekając na służby ratunkowe, opatrz rany zagrażające życiu uszkodzonych.
3. **Utonięcie** jest to uduszenie się wodą zalewającą drogi oddechowe. Przyczyną może być brak umiejętności pływania, skrajne wyczerpanie długą wędrówką, omdlenie, atak serca czy nagłe zanurzenie się w zimnej wodzie (szok termiczny), podczas upalnego dnia. Jeżeli jesteśmy świadkiem utonięcia współuczestnika wycieczki, trzeba przede wszystkim wyciągnąć tonącego na brzeg i ułożyć go w pozycji leżącej. Proszę pamiętać, że przy udrażnianiu dróg oddechowych **NIE WOLNO** odginać głowy uszkodzonego na bok i uciskać jego brzucha, bo spowoduje to przelanie treści żołądkowej do płuc. **NIE WOLNO** też usuwać wody z płuc ofiary. Jeśli nie oddycha, a ty znasz zasady, zacznij sztuczne oddychanie.
4. Stłuczenia, skręcenia, zwichnięcia czy złamania kończyn mogą zepsuć nawet najciekawszą wycieczkę. Kiedy ich nie unikniesz, działaj tak, by zminimalizować ich skutki. Objawy **stłuczenia** to krwawe wylewy na naskórku i zsinienie. Ból można złagodzić zimnym okładem, a następnie posmarować preparatem przeciw obrzękom. **Skręcenie** to krótkotrwałe przemieszczenie sąsiadujących ze sobą powierzchni stawów, co powoduje naciągnięcie, naderwanie, a nawet zerwanie torebki stawowej i więzadeł. Najpierw trzeba przyłożyć zimny okład. Przy **obrzęku ręki**, pomoże ułożenie jej w temblaku. W przypadku kontuzji nogi, przez kilka dni wymagane jest nie ruszanie chorym stawem, gdy ból uniemożliwia ruch, trzeba iść do lekarza. **Zwichnięcia** to

najgroźniejsze uszkodzenie narządów ruchu, ponieważ dotyczy zmian mechanicznych w błonie maziowej, chrząstce, wiązadła czy w nerwach. Oczywiście nie ma mowy o nastawianiu stawu. Po nałożeniu zimnego okładu i zażyciu leku przeciwbólowego w najmniej bolesny sposób trzeba dotrzeć do lekarza. **Złamanie** oznacza przerwanie ciągłości kości. Towarzyszy mu silny ból przy najmniejszym ruchu. Najpierw należy unieruchomić kończynę (przy otwartym złamaniu ranę należy zabezpieczyć jałowym opatrunkiem), następnie trzeba zażyć środek przeciwbólowy i wezwać pogotowie. **Otarcia**, po urazie mechanicznym to ubytek naskórka, a **zranienie** to uszkodzenie głębiej położonych tkanek. Należy nie dopuścić do zakażenia. Zaczynamy od przepłukania wodą lub solą fizjologiczną, a potem dezynfekujemy wodą utlenioną. Tamujemy krwotok jałowym gazikiem i zabezpieczamy plastrem z opatrunkiem. Gdy rana jest zabrudzona piaskiem lub ziemią, wymaga podania zastrzyku przeciwwężcowego. **Ciało obce w oku.** Gdy utkwilo ono po górną powiekę, nakładamy górną powiekę na dolną, aby dolne rzęsy „wymiotły” zanieczyszczenie. Jeżeli jest na dole powieki, rożkiem wilgotnej chusteczki usuwamy „paproch”. Jeżeli mamy „intruza” w nosie lub uchu, powstrzymaj się od manipulowania jakimikolwiek narzędziami i zgłoś się do lekarza.

5. **Udławienia** prowadzą do częściowego lub całkowitego zatkania dróg oddechowych. W konsekwencji do niedotlenienia, a nawet śmierci. Jeżeli nie pomoże kilka klepnięć ręką po plecach lub kilka uciśnieć klatki piersiowej, wezwij pogotowie i powtórz wymienione czynności. Dorosłych obejmuje się od tyłu dwoma rękami za brzuch i nagłym ruchem przyciska się do siebie, by obce ciało zostało „wyciśnięte” z tchawicy.

WAŻNIEJSZE CYKLICZNE IMPREZY KULTURALNE I SPORTOWE

KULTURA

- Międzynarodowe Dni Polic - Dni Chemika (maj/czerwiec)
- Trzebieskie Neptunalia (lipiec)
- Polickie Dni Muzyki- Cecylia (październik/listopad)

SPORT

MIĘDZYNARODOWE:

- Transgraniczne Turnieje Piłkarskie
- Spływy Kajakowe

LOKALNE:

- Turnieje
- Zawody Lekkoatletyczne
- Kolonie
- Warsztaty
- Imprezy Integracyjne
- Festyny

WYKAZ LITERATURY

1. A. Adamczak, B. Kucharski - wyd. PTTK Kraj Warszawa 2000 „Okolice Szczecina”
2. A. Adamczak - wyd. COI Szczecin 1993 „Puszcza Wkrzańska i wzniesienia Szczecińskie”
3. A. Adamczak - „Województwo Zachodniopomorskie - atrakcyjne szlaki turystyczne”- mały przewodnik turystyczny - RAPT Szczecin 2002
4. O. Baranowska wyd. INES Szczecin 2001 „Pomorze Zachodnie - moja mała ojczyzna”
5. W. Brzeziński - wyd. PoNaD , Szczecin - Police 2000 „Byłem Grekiem”
6. W. Brzeziński - wyd. PoNaD, Szczecin -Police 2000 „Dzieci z Puszczy Wkrzańskiej”
7. W. Brzeziński, E. Jędruch, J.Chmielewski - wyd. PoNaD Szczecin - Police 2004 „Laur olimpijski z Puszczy Wkrzańskiej”
8. Z. Głabiński, J. Kosacki, J. Krzysztoń z. 1- 4, Szczecin 1997-2001 „Znane i nieznanne trasy autokarowe po Pomorzu Zachodnim”
9. M. Kaczanowski - wyd. Oficyna In Plus, Szczecin 2002 „ Przyroda Pomorza Zachodniego”
10. J. Konracki – Warszawa 1998 „Geografia regionalna Polski”
11. J. Kosacki, wyd. SAT Szczecin 1994 „Ziemia Szczecińska”
12. J. Kosacki, B. Kucharski - wyd. Kurpisz Poznań 2005 „Pomorze Zachodnie- przewodnik po miejscach ładnych i ciekawych”
13. J. Kosacki, B. Kucharski, wyd. Muza Warszawa 2001 „Pomorze Zachodnie i środkowe” – przewodnik
14. E. Marszałek, wyd. Szkolne i Pedagogiczne S.A. Warszawa 1999 „Pomorze Zachodnie”
15. J. Matura, wyd. Hogben Szczecin - Police 2002 „Historia Polic”
16. J. Matura, wyd. Kema Szczecin - Police 2004 „Powojenne dzieje Polic 1945-2004”
17. E. Tomczyk, wyd. Pascal Bielsko Biała 2000 „Pomorze na weekend - część zachodnia”
18. Praca zbiorowa - Szczecin 1999, 2000, 2003 „Encyklopedia Szczecina” tom I, II suplement
19. Informator Police (wybrane artykuły z wielu lat)
20. Zielona Arka - magazyn ekologiczny (wybrane artykuły z wielu lat).

SPIS MAP

1. Plan miasta Police - skala 1:6500 Gmina Police 2005
2. Okolice Szczecina - mapa topograficzno turystyczna skala 1:50000, wyd. WZK Warszawa 2000
3. Mapa turystyczna Województwa Zachodniopomorskiego RAPT Szczecin 2002 skala 1:300000
4. Mapa Turystyczna okolic Szczecina RAPT - Szczecin
5. Województwo Zachodniopomorskie - mapa administracyjno-turystyczna skala 1:250000 wyd. BIK Piła
6. Mapa turystyczna Województwa Szczecińskiego - region Szczecin – RAPT, Szczecin
7. Wędrówki szlakiem wodnym Becker - Zalew Szczeciński- 2004

OPRACOWANIA RÓŻNE

1. Szkic szlaków turystycznych powiatu Polickiego i Becker – Randow - K. Chmielewska, J. Chmielewski, E. Szeliga, J. Winsze, wyd. „Gryfdruk” Police
2. Ścieżka ekologiczno - dydaktyczna w Policach gmina Police - Nadleśnictwo Trzebież
3. Mapa międzynarodowego szlaku rowerowego wokół Zalewu Szczecińskiego
4. Znakowany szlak rowerowy „Szlak parków i pomników przyrody” w powiecie Police - J. Winsze, W. Brzybyszewski Szczecin 2005 PTTK - Szczecin
5. Znakowany szlak rowerowy „ Puszcza Wkrzańska” J. Winsze, J. Byczyńska, W. Przybyszewski - Szczecin 2004
6. Mapa międzynarodowego szlaku kolarskiego po regionie Pomerania Bernau – Gryfino – Szczecin – Anklam - Szczecin 2005
7. Piesze szlaki turystyczne między Policami a Szczecinem
8. Ścieżka dydaktyczno - turystyczna Hydriewerke Politz AG (dawna fabryka benzyny syntetycznej tzw. Stara fabryka) KMZP „Skarb” - M. Dadej, KT PTTK „Sami Swoi” - A. Marcinkowski

WAŻNIEJSZE TELEFONY

1. Burmistrz, zastępcy burmistrza, sekretariat – 091 431 18 30,
Fax 091 431 18 32
2. Sekretarz Gminy – 091 431 18 17
3. Skarbnik Gminy – 091 431 18 40
4. Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej – 091 431 18 01
5. Wydział Ochrony Środowiska – 091 431 18 96
6. Wydział Spraw Obywatelskich – 091 431 18 10
7. Wydział Promocji i Informacji – 091 431 18 25 i 091 431 18 85
8. Wydział Gospodarki Gruntami – 091 431 18 34
9. Wydział Działalności Gospodarczej – 091 431 18 48
10. Wydział Urbanistyki i Architektury – 091 431 18 15
11. Urząd Stanu Cywilnego – 091 317 54 15
12. Straż Miejska – 091 317 62 72
13. Szczecińsko - Polickie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne Sp. z o.o.
- 091 317 65 65
14. Starostwo Powiatowe – 091 432 81 18